

Terimbilim, Anlambilim ve Çeviribilim İlişkiselliğinde Tıp Terimleri

DR. ÖĞR. ÜYESİ DİLBER ZEYTİNKAYA*

Öz

Görsel-işitsel ürünlerde tıp terimlerine yönelik terim odaklı söylem çözümlemesi gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda *Yetenekli Eller: Ben Carson'ın Öyküsü* adlı biyografi filminde yer alan İngilizce tıp terimlerinin Fransızca, İspanyolca ve Türkçe karşılıkları çok dilli terim çözümlemesi yöntemiyle çıkarılarak bir bütüncü oluşturulmuştur. Betimsel nitelik taşıyan bu çalışma, filmdeki tıp terimlerini terimbilim kapsamında terim oluşturma yöntemleri, çeviribilim kapsamında terimlerin dillerarası aktarımlarında başvurulmuş çeviri çözümleri ve anlambilim kapsamında parça adlılık-bütün adlılık (meronimi-holonimi) ilişkisi bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca çalışmada, sözlüksel biçimbilim kapsamında sözcük yapma süreçlerine, dilbilimin alt dallarına, sözcük anlambilimi kapsamında kuramlara ve sınıflandırma bilimine yer verilmiştir. Kavramsal sistemlerin inşasında ve temsilinde yeni bakış açıları sunarak yeni araştırma alanları açan ontoterimbilim üzerinde durulmuştur. Dilsel ve söylemsel bir birim olarak terim; metin içi tutarlılık ölçütleri, çok anlamlı eşdeğerlik, çevirmen yaratımı ve kavramsal yerdeşlik gibi ölçütlerle incelenmiştir. Yeniden sınıflandırma, yeniden tanımlama, yeniden düzenleme gibi terimlerin çevirisine yönelik çeviri çözümleri de ele alınmıştır. İnceleme sonucunda İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Türkçe dillerinde tıp terimlerinin oluşturulma yöntemleri tespit edilmiştir. Terimlerin büyük çoğunluğunun ödünçleme yöntemiyle oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra terimlerin oluşumunda öykünme, birleşik/bileşik terim, yabancılaştırma, birden çok sözcükle karşılama ve türetme yöntemleri tespit edilmiştir. Çalışma, terimlerin parça ad-bütün ad (meronim-holonim) ilişkisini ve anlam odaklı çözümlemelerini ele alması bakımından önem taşımaktadır. Tıp terimlerini terimbilim, anlambilim ve çeviribilim çerçevesinde bütüncü bir yaklaşımla incelemek, verileri görünür kılmak ve terimlerin çok dilli çözümlemeleriyle alanyazına katkı sağlamak hedeflenmiştir. Ayrıca bu çalışma, terim araştırmalarında nadiren ele alınan parça ad-bütün ad ilişkisini tartışmaya açarak görsel-işitsel bir bütüncü üzerinden alanyazına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: terim oluşturma yöntemleri, çeviri çözümleri, terimbilim, anlambilim, çeviribilim.

* Marmara Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, E-posta: dilber.zeytinkaya@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5163-655X

Gönderilme Tarihi: 15 Aralık 2024

Kabul Tarihi: 24 Mart 2025

Medical Terms in the Context of Terminology, Semantics and Translation Studies

Abstract

A discourse analysis focused on terminology related to medical terms in audiovisual products can be conducted. In this context, a multilingual term analysis method was used to identify the French, Spanish, and Turkish equivalents of English medical terms in the biographical film *Gifted Hands: The Ben Carson Story*. This descriptive study aims to examine the medical terms in the film within the framework of terminology studies, including term formation methods, translation solutions applied in cross-linguistic term transfer in translation studies, and the part-whole (meronym-holonym) relationship of medical terms in semantics. Additionally, the study covers word formation processes within the scope of lexical morphology, a subfield of linguistics, as well as theories in lexical semantics and the science of classification. It also highlights ontoterminology, which offers new perspectives in the construction and representation of conceptual systems, opening up new areas of research. As linguistic and discursive units, terms are examined with respect to textual coherence, polysemy equivalence, translator creation, and conceptual congruence. Translation solutions for terms, such as reclassification, redefinition, and reorganization, are also discussed. The analysis reveals the methods of term formation for medical terms in English, French, Spanish, and Turkish. It was observed that the majority of these terms were formed through borrowing. Additionally, methods such as imitation, compound/composite terms, foreignization, multiple-word equivalents, and derivation were also identified. This study is significant for addressing part-whole (meronym-holonym) relationships and meaning-based analyses of terms. The aim is to examine medical terms within a holistic approach based on terminology studies, semantics, and translation studies, to make the data visible, and to contribute to the literature with multilingual term analyses. Moreover, this study seeks to contribute to the literature by discussing the part-whole relationship of terms, a rarely addressed topic in translation studies, through an audiovisual framework.

Keywords: term formation methods, translation solutions, terminology, semantics, Translation Studies.

GİRİŞ

Dil, devingen bir yapıya sahip olduğu için sürekli olarak gelişim gösterir. Bu gelişimi tetikleyen başlıca unsurlar ise bilim, teknoloji ve sağlık alanlarıdır. İlgili alanlardaki yenilikler, yeni kavramların ve terimlerin dilin sözvarlığına dâhil olmasına yol açar. Yeni terimler, belirli bir dönemin kültürel ve teknolojik bağlamını yansıtarak dilin nasıl evrildiğini gösterir. Terim oluşturma, bir dilin sözvarlığını geliştiren ve zenginleştiren önemli bir yöntem olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla terim oluşturma yöntemleri dilin bilimsel, toplumsal ve kültürel bir bütün olarak gelişmesini destekler.

Tıp dilinin özünü Grekçe-Latin dil ikilisi oluşturmaktadır. Tıp dili, bir dil değişkesi olarak nitelendirilebilir. II. Mahmut döneminde tıp eğitimi Fransızca verilmiştir. II. Mahmut çağdaş tıp dilini batıdan yani Fransızcadan alarak günün birinde tıp dilinin Türkçeye dönüşmesini istemiştir (Erten, 2016, s. 36). Fransızca sayesinde tıp terimlerine Türkçe karşılıklar bulunması hedeflenmiştir.

Tıp dilinin Türkçeleştirilmesi dil devrimiyle ivme kazanmıştır. “1964 yılında Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesinin Tıp ve Sağlık Bilimleri Fakültelerince “Tıp Terimlerini Türkçeleştirme Komitesi” adıyla gönüllü bir yarkurul oluşturulmuştur. Bu yarkurul, 1967 yılında “Hekimlik Terimleri Sözlüğü Yürütme Kurulu” adını almıştır. Çalışmaları “Hekimlik Terimleri Kılavuzu I”, 1978 yılında Türk Dil Kurumu tarafından basılmıştır” (Erten, 2016, s. 42). Türkçenin yabancı terimlerden arındırılması ve Türkçenin bilim dili olarak yayılması amaçlanmıştır.

Sağlık alanında uzman tercüman ihtiyacına istinaden Mütercim ve Tercümanlık bölümlerinde “tıp çevirisi, sağlık çevirisi, çevirmenler için tıp, sağlık çevirmenliği, toplum çevirmenliği” adları altında dersler verilmektedir. Bu derslerin içerikleri incelendiğinde sağlık raporları, heyet raporları, adli tıp raporları, ameliyat raporları, tıbbi makaleler, tıbbi kitaplar, medikal ürünler, ürün lisansları, tıbbi teşhis ve tedavi cihazları, patent, reçete, ilaç prospektüsleri, tahlil sonuçları olmak üzere çeşitli metinlere ve tıp terimlerine yer verildiği görülmektedir. Sürekli gelişen ve dönüşen teknoloji çağında görsel-işitsel kaynakların ders materyali ve araştırma nesnesi olarak kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Yabancı film, dizi ve programların farklı dillerde farklı uluslara ulaşmasında önemli bir rol üstlenen Netflix, çeviri araştırmalarında sıklıkla tercih edilen bir dijital platformdur.

Bu çalışmanın araştırma nesnesi, çok sayıda tıp terimini içerdiği için Netflix’te 2023 yılında yayınlanan *Yetenekli Eller: Ben Carson’ın Öyküsü* adlı filmidir. Dr. Benjamin Solomon Carson’ın başarı öyküsünü anlatan ve bir milyondan fazla satış yapan otobiyografi kitabından 2009 yılında uyarlanan Amerikan yapımı bu film, Benjamin Carson’ın annesinin verdiği ilhamla dünyaca ünlü pediatrik beyin cerrahı olmasını anlatmaktadır. Ben Carson siyahi olması nedeniyle çocukluğunda ve üniversite hayatında ırk ayrımına maruz kalmış, annesinin mücadelesiyle üniversite hayatını başarıyla tamamlamıştır. John Hopkins Hastanesinde görev yapmış olan Ben Carson, dünyada nadiren gerçekleştirilen Rausch ikizleri olarak bilinen kafadan yapışık siyam ikizlerini ayırma ameliyatını üstlenmiştir. Böylelikle dünyaca ünlü bir doktor olmuştur. İlham verici nitelikteki filmde bir başarı hikâyesi izleyiciye aktarılmaktadır. İnanç, çaba, emek karşısında hiçbir engelin duramayacağını anlatan film, insan hayatını kurtarmak için Ben Carson’ın verdiği mücadeleleri konu almaktadır. Gerçek hayat hikâyesinden uyarlanan ve 90 dakika süren sosyal konulu drama türündeki biyografi filminde çok sayıda tıp terimi yer almaktadır. Netflix’in çok dilli alt yazı imkânı sunması filmdeki tıp terimlerini çok dilli araştırmaların öznesi olmaya itmektedir.

Yetenekli Eller: Ben Carson’ın Öyküsü adlı film, beyin ve sinir cerrahisinin (nöroşirurjinin) anestezi ve reanimasyon, kalp ve damar cerrahisi (kardiyovasküler cerrahi), plastik, rekonstrüktif ve estetik cerrahi gibi farklı tıp dallarıyla etkileşim içinde gerçekleştirdiği ameliyatı konu almaktadır. Filmde geçen farklı tıp dalları ve bu dallara ait terimler, doktor adayları, tıp öğrencileri ve terimbilim alanında çalışan araştırmacılar için disiplinlerarası bir bakış açısı geliştirilmesine olanak sunmaktadır. Tıp terimlerinin yaygın olarak kullanıldığı bu içerik, terimlerin standartlaşmasına katkı sağlayabilir. Nitekim filmler geniş kitlelere ulaşabildiğinden tıp terimlerinin yaygınlaşmasına aracılık edebilir. Dolayısıyla etkili bir öğrenme aracı olan film, tıbbi bilgilerin daha anlaşılır bir şekilde kavranmasına yardımcı olabilir. Film aracılığıyla tıbbi vakalar, hastalıklar ve hastalıkların tedavi süreçleri hakkında izleyiciler ve araştırmacılar yeni terimler öğrenebilir ve terimlerin kullanım biçimlerini gözlemleyebilirler.

Bu çalışmanın amacı, *Yetenekli Eller: Ben Carson'ın Öyküsü* adlı filmdeki İngilizce tıp terimlerinin Türkçe, Fransızca, İspanyolca dillerindeki karşılıklarını terim oluşturma yöntemleri ve çeviri çözümleri bağlamında incelemektir. Bu inceleme ile filmdeki tıp terimlerinin oluşum yöntemlerini çeviri çözümleriyle ilişkilendirmek amaçlanmıştır. Anlambilim kapsamında ise tıp terimlerinin parça adlılık-bütün adlılık ilişkisini saptamak hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda *Tıp terimlerinin dillerarası aktarımlarında görülen terim oluşturma yöntemleri nelerdir? Tıp terimlerinin dillerarası aktarımlarında görülen çeviri çözümleri nelerdir? Tıp terimlerinin parça-bütün ilişkisi nedir?* şeklindeki araştırma soruları yanıtlanmaya çalışılmıştır. Çalışma Hint-Avrupa dil ailesi, Avrupa dillerinden Cermen dillerine bağlı İngilizce; Ural-Altay dil ailesi, Altay dillerine bağlı Türkçe; Hint-Avrupa dil ailesi, Avrupa dillerinden Latin dillerine bağlı Fransızca ve İspanyolca dilleri ile sınırlandırılmıştır. Yazar tarafından bilinen diller incelemeye dâhil edilmiştir. Kaynak dil İngilizcenin yanı sıra Fransızca ve Türkçe gibi farklı dil ailelerine mensup dillerin tercih edilmesiyle tıp terimlerinin nasıl evrildiği gözlemlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca aynı dil ailesine ait olan İspanyolca ve Fransızca dillerindeki tıp terimleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar incelenmeye çalışılmıştır.

Dilbilim dalları arasında “sesbilim, fonoloji, biçimbilgisi, dizimbilgisi, anlambilim, sözcükbilim, sözlükbilgisi, adbilim, lehçebilim ve öteki alanlar (işaretbilim, dil psikolojisi ve dil sosyolojisi, eğitimbilim, anlatımbilim, metinler bilimi, istatistik dilbilim)” (Aksan, 2015, s. 25-34) yer almaktadır. Bu çalışmada anlambilim, sözcükbilim, edimbilim, sözlükbilim, kavrambilim ve adbilim dallarının birbirleriyle etkileşim içinde oldukları ve birbirlerini tamamladıkları görüşünden hareketle çalışmanın kuramsal çerçevesinde ilgili dalların tanımlarına yer verilmiş, bulgular bölümünde ise birbirleriyle etkileşimde bulundukları noktalar örneklendirilmeye çalışılmıştır.

1. GÖRSEL-İŞİTSEL BÜTÜNCE: YETENEKLİ ELLER BEN CARSON'IN ÖYKÜSÜ

Fransızca “audio-visuel” terimine karşılık olarak dilimizde kullanılan “görsel-ışitsel” terimi, iki farklı iletişim kanalına yani görme ve işitme duyularına yönelik metinlere atıfta bulunur. Görsel-ışitsel metinlerin çevirisinde altyazı ve dublaj yaygın kullanılan çeviri türleridir. Bu çalışmada İngilizce terimlerin Türkçe, Fransızca, İspanyolca dillerinde oluşturulma yöntemlerinin tespiti için alt yazı çevirisinden; Türk dublaj ve alt yazı çevirmenlerinin Türkçe terimlere yönelik çeviri çözümlerini belirleyebilmek amacıyla hem dublaj hem de alt yazı çevirisinden yararlanılacaktır.

Haylaz bir çocukluk dönemi geçiren Ben Carson, annesi ve abisi ile birlikte yaşar. Ben Carson'ın okulda notları düşüktür. Annesi, Ben Carson'a hep zeki bir çocuk olduğunu söyleyerek oğlunun öz güvenini artırmaya çalışır. Annesi, evlere temizliğe giderek ve çocuk bakıcılığı yaparak iki oğlunu okutmak için çabalar. Çocuklarına televizyonu yasaklar, kütüphaneye gidip haftada iki kitap okumalarını ve okudukları kitapların özetini çıkarmalarını ister. Kendi yeteneklerini geliştirmeye vakit ayırırlarsa başkalarının onları televizyonda izleyeceğini söyleyerek oğullarını okumaya teşvik etmeye çalışır. Ben Carson, günün birinde hayal gücünü keşfeder ve doktor olmaya karar verir. 1969 yılında Yale Üniversitesine başlar ancak ilk yıllarda notları düşüktür. Sevgilisi sayesinde notlarını yükseltir. Johns Hopkins beyin cerrahisi ihtisasına yılda sadece iki öğrenci kabul eder, 1976 yılında 125 kişi başvurur. Ben Carson, mülakatta özgüveniyle dikkat çeker, neden beyin

cerrahî olmaya karar verdiniz? sorusuna verdiği cevapla o iki kişiden biri olur: “Çünkü beyin mucizedir. Hayret verici başarıların kökeni ve ilham kaynağıdır”. Stajyer olarak hastanede göreve başlar, asistan doktor olduğu yıllarda hastaneye beyzbol sopasıyla darbe almış bir hasta getirilir ve hastanın hemen ameliyat edilmesi gerekir. John Hopkins hastanesindeki bütün cerrahlar konferanstadır. Uzman doktor olmadan ameliyat yapması yasaktır fakat hastayı kaybetmemek için inisiyatif alır, ameliyata girer ve hayat kurtarır. 1985 yılında pediatrik nöroşirurji bölüm başkanıdır. Rasmussen teşhisi konmuş bir çocuk hasta gelir. Hemisferektomi yani beynin yarısını alma ameliyatını gerçekleştirir, beynin sol yarım küresini tamamen çıkarır. Bu zor ve riskli ameliyatı başarıyla tamamlar. 1987 yılında Batı Almanya’dan genç bir çiftin 3 aylık artkafa ikizlerini ayırma ameliyatı için Ben Carson’a haber gelir ve Almanya’ya gidip bebekleri muayene etmesi istenir. Ben Carson bu gibi durumlarda bebeklerden birinin kurtulamayacağını bilir. Fakat eksangüinasyon problemini çözerse yani bebeklerin kan kaybından ölmelerini engellemenin bir yolunu bulursa ameliyatı gerçekleştirmeyi göze alabileceğini aileye bildirir. Çok çalışır, araştırır. Annesi, Ben Carson’a gözlerinin gördüğünden ötesini görmelisin der ve her şeyin beyninin içinde olduğunu söyler. Ben Carson, su damlatan musluktan ilham alır, ameliyata hazırdır. Elektrik kesintisine karşı önlem olarak acil durum elektrik kablolarının ameliyathaneye getirilmesini ister. Her şeyden ikiser tane ister: iki anestezi monitörü, iki kalp ve akciğer makinesi. Her ekipte iki bebeğe yetecek kadar insan gereklidir. Ameliyatta bir anestezi ekibi, bir kalp cerrahisi ekibi, bir plastik cerrahi ekibi, bir beyin cerrahisi ekibi yer alır. Her ekibin kendi prosedürlerini adım adım prova etmesini ister ve her ekibin olabilecek en kötü ihtimaller için senaryolar üretmesi gerektiğini belirtir. Bebeklerden biri ölecek olursa en hızlı şekilde ayrılması gerektiği ve paylaşılan dokunun tamamının yaşayan ikize verilmesi gerektiği bilgisini paylaşır. İkizlerin kan damarlarını küçük musluklara benzetir, muslukları kapayabilirse ikizlerin kan kaybından korunabileceklerini bilir, bunun tek yolu kalplerini durdurmaktır. Kalp ve damar cerrahları tarafından yıllardır kullanılan bir prosedürdür. Bebeklerde ise beyin hasarına yol açmadan bir saatliğine uygulanabilmektedir. Ameliyat 5 Eylül 1987’de sabah 07.15’te klasik müzik eşliğinde başlar. Yirmi iki saat süren ameliyat sonunda artkafa ikizleri ayrılmıştır ve hayattadır. Filmin sonunda Ben Carson’ın hayatındaki önemli iki kadın tebrik için hazırdır: annesi ve eşi. Annesi sürekli söylediği cümleyi tekrarlar: “Hep demişimdir, başkalarının yapabildiği her şeyi sen de yapabilirsin ama sen daha iyisini yaparsın”. Ben Carson’ın hayatı, zorluklara karşı gösterdiği azim ve kararlılıkla şekillenmiş, tıp dünyasında büyük yankı uyandırmıştır.

2. TERİM OLUŞTURMA YÖNTEMLERİ

Uygulamalı dilbilimin sınırları içinde oluşan çeviribilim günümüzde dilbilimden ayrı özerk bir alan olarak şekillenmektedir. Uygulamalı sözcükbilime bağlı olarak gelişen terimbilim, dilbilimden uzak değildir, zira terimler dilin söz varlıklarıdır. Terimbilim, çeviribilim, anlambilim alanları birbirleriyle iç içedir ve birbirlerini etkilerler. Bu etkileşim çok dilli, çok yönlü, bilimler arası araştırmaları beraberinde getirir. Sarıtosun (1992, s. 1) terim yapma işinin “anlambilgisinden, sesbilgisine; yapıbilgisinden, sözlükbilimine değin birçok alanın kapsamına” girdiğini belirtmiştir. Zülfikar (2022) terim çalışmalarının başlangıç tarihinin Sultan II. Mahmut (1808-1839) dönemine

dayandığını vurgulamıştır. “Bu dönemde Fransızca öğretimine hız verilmiş, Mekteb-i Maarif-i Adliye, Mekteb-i Ulum-ı Edebiyye okulları faaliyete geçirilmiştir. Babıali’de bir tercüme odası açılmıştır. Dolayısıyla terim sorunları da ortaya çıkmış ve Fransızca terimlere Osmanlı Türkçesinden karşılıklar bulunmaya çalışılmıştır” (Zülfikar, 2022, s. 15). Türkçe sonradan eklemeli bir dil olduğundan sözcük oluşturmaya elverişli bir dildir. Yapım ekleri aracılığıyla terim oluşturulabilir. “Türkçe, bütün yabancı etkiler ve sözcük alışverişine karşın güçlülük, doğurganlık ve zenginliğiyle yaşamını sürdürmekte, özellikle Dil Devriminden beri gelişmesini hızlandırmaktadır” (Özel, 1977, s. 9).

Terimleri konu alan araştırmalarda terim yapma (Özdemir, 1973; Kahraman, 2018; Yavuzarslan ve Beyaz, 2022), sözcük türetme ve sözcük bileştirme (Özel, 1977), terim oluşturma (Pilav, 2008; Kahraman, 2013; Karaman, 2017; Şaş, 2020; Gökçe ve Batman, 2022), terim üretme (Sağlam, 2007; Yumru, 2010; Öztürk Kasar ve Tuna, 2017; Bulut ve Abdal, 2018; Rençberler, 2020; Kalafat, 2023; Şahin, 2023b), terim türetme (Yetiş, 1996; Sarıtosun, 1992; Günay, 2007), kelime türetme (Sarı, 2014; Paylan, 2015), terim üretme ve terim yapma (Canım-Alkan, 2016), terim oluşturma ve terim türetme (Özcan, 2022a, 2022b) olmak üzere aynı yazarların farklı çalışmalarında da farklı terimlerin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Alanyazın incelenmiş olup bu çalışmada “terim oluşturma” terimi tercih edilmiştir.

Araştırmacılar tarafından terim oluşturma yöntemlerine yönelik farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Özdemir (1973, s. 23) terim yapma yollarını türetme, birleştirme, birden çok sözcükle karşılama, anlam aktarımı olmak üzere dört başlık altında toplamıştır. Özel (1977) Türkiye Türkçesinde başlıca türetme yollarını addan ad türetme, addan eylem türetme, eylemden ad türetme, eylemden eylem türetme olarak örneklendirmiştir. Alain Rey¹ (1979) terim oluşturma sürecinde “kısaltma, çeviri, birleştirme, ödünç alma, terimleştirme, türetme” (s. 55-113) gibi yöntemlerden yararlanıldığını belirtmiştir. Zülfikar (1991) terim yapma yollarını örnekseme, yapım ekleriyle kök ve gövdelerden terim türetme, kelime birleştirme yoluyla terim türetme, kelime türlerini değiştirme, genel dilden - halk ağızlarından - tarihî Türkçe metinlerden - çağdaş Türk lehçelerinden kelime aktarma şeklinde aktarmıştır. Türetme, birleştirme, birden çok sözcükle karşılama ve anlam aktarımını terim yapma yolları olarak belirten ve terimlerin Türkçeleştirilirken göz önünde bulundurulması gereken noktaları on üç maddede ele alan Sarıtosun’a (1992, s. 27-30) göre, terim türetmek çeviri yapmak anlamına gelmemektedir. Sarıtosun (1992) türetilcek terimlerin kök ve gövdelerinde benzerlik, yapım eklerinde de ortaklık gözetmenin, örnekseme yapmanın terimin benimsenme şansını artırabileceğini ve terim türetmede en önemli noktanın tanım yapmak olduğunu vurgulamıştır. Günay (2007, s. 44) sözcük türetme yollarını altı başlıkta ele almıştır: 1. özel adlar, 2. yeni (ya da olasılık içindeki) sözcükler, 3. yabancı dilden geçmiş sözcükler, 4. ödünçleme (*fr. emprunt*) sözcükler ya da aktarma, 5. öyküntü (*fr. calque*) sözcükler, 6. özentiye dayalı sözlük aktarımları (*fr. xénisme*). Türetmeler, düzenleyim ve diğer türler olmak üzere üç biçimde sözcük oluşturulabileceğine değinen Günay (2007, s. 209) türetmeleri, soneksel, öneksel, bileşim karşıtı, yanlış kullanılmış, gerilemeci (tersine) türetim olmak üzere beş gruba ayırmıştır. Düzenleyim grubunda bileşik sözcükleri ve deyimleri ele almış; diğer türlerde kısaltmalara, baş harfli

¹ Çalışmada yabancı kaynaklardan alınan alıntılar yazar tarafından çevrilmiştir.

kısaltmalara, kalıtsal ve/ya da ödünçleme sözcüklere yer vermiştir. Yazıcı (2007, s. 109) ödünç terim, kısaltma, özel ada dayalı terim, karma terim, kültür bağımlı terim, yeni terim olmak üzere terimlerin çeviri açısından farklı türlere ayrılabilceğini belirtmiştir. Kasar (2009, s. 36) yeni sözbirim ve terim oluşturma yöntemlerini ele aldığı çalışmasında yeni sözcük oluşturma biçimbilimin alanına girdiğini belirtmiş, türetme ve birleştirmeyi geleneksel yöntemler; kısaltma ve kırpmayı modern yöntemler altında tasnif etmiştir. Aksan (2015, 3.cilt, s. 41) terim türetirken, yeni beliren ya da yerlileştirilmek istenen kavramlar karşılanırken a) dilin kendi öğelerine yeni anlamlar yükleme yoluyla dilden karşılama, b) birleştirme, c) canlandırma, ç) çevirme, d) türetme gibi birtakım yollara başvurulduğunu belirtmiştir. Uysal (2013, s. 72-91) terim türetme yöntemlerini on bir maddede ele almıştır: 1. örnekseme yöntemiyle, 2. türetimsel biçimbirimlerle kök ve gövdelerden, 3. sözcük birleştirme yöntemiyle, 4. sözcük türlerinin değişmesiyle, 5. genel dilden sözcük aktararak, 6. Türkiye Türkçesi ağızlarından sözcük aktararak, 7. tarihî Türkçe metinlerden sözcük aktararak, 8. çağdaş Türk lehçelerine başvurarak, 9. kısaltma yoluyla, 10. yabancı sözcüğü Türkçeye çevirerek, 11. Türkçe bir sözcüğün anlamını genişleterek terim türetme. Paylan (2015) Türkçede kelime türetme yollarını “birleşme ile yeni kelimeler türetme, uydurma, kalıplaşma, tarama ve derleme yolu ile kelime türetme, kısaltma, örnekseme, ödünçleme, halk etimolojisi, karma ismi ile anılan türetme, kalque, çocuk dili” olmak üzere sınıflandırmıştır. Karaman (2017, s. 44) Türkiye’de terim oluşturmada uygulanan yöntemleri takılama (türetme), yeniden anlamlandırma, birleştirme (birleşik terim), örnekseme, birebir çeviri, uluslararasılaştırma (ödünçleme) olmak üzere altı maddede ele almıştır. Terim oluşturma yöntemlerini diliçi (tek dile yönelik) ve diller arası (çeviri odaklı) terim oluşturma olmak üzere ikiye ayıran Karaman (2017) Tablo 1’de görüldüğü üzere, diliçi terim oluşturma yöntemlerini; var olan kaynakların kullanımı, var olan kaynakların değişimi ve yeni kaynakların kullanımı olmak üzere üç gruba ayırmıştır.

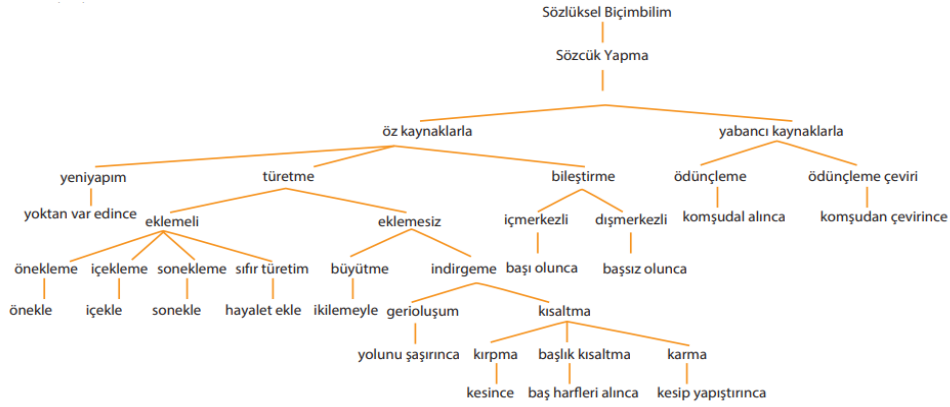
Tablo 1: Diliçi (Tek Dile Yönelik) Terim Oluşturma Yöntemleri

<i>Var olan kaynakların kullanımı</i>	<i>Var olan kaynakların değişimi</i>	<i>Yeni kaynakların kullanımı</i>
Çokanlamlılık: benzetme, eğretilme, düzdeğişmece	Dönüştürme	Ödünçleme
Eşadlılık	Sıkıştırma: kısaltma, başharfleme, kırpma/kısalama	Yenileşim
	Takılama/türetme: önekleme, sonekleme	
	Birleştirme/birleşik terim oluşturma: birleşik ad, birleşik özel ad	
	Özelleme/özeladlılık	

Karaman (2017, s. 113) diller arası (çeviri odaklı) terim oluşturma yöntemlerini açıklama, ödünç terim/ödünçleme ve yeni terim oluşturma olmak üzere üç alt gruba ayırmış, yeni terim oluşturma yöntemlerini; 1. neolojizm, yenileşim, oluşturma, 2. ödünç çeviri, 3. birleşik terim oluşturma, 4. özelleme, özeladlama, 5. anlam katma, 6. takılama/türetme, 7. dönüştürme, 8. sıkıştırma: kısaltma, başharfleme/kısaadlılık, kırpma/kısalama olmak üzere sekiz grupta ele almıştır. Şaş (2020) Türkçe terim oluşturma yöntemlerini yirmi başlık altında toplamıştır. Sözlük yapısını iç

öğeler ve dış öğeler olmak üzere iki aşamada ele alan Karaağaç (2022, s. 194) değiştirmeyi ses-biçim değişmesi ve anlam değişmesi olmak üzere ikiye ayırmıştır. Ses-biçim değişmesi altında türetme ve bozma yöntemlerini ele almış, türetme yöntemlerini ekleme, bükün, yineleme, birleştirme, yardımcı sözler, yer düzeni, vurgu yöntemi olmak üzere yedi gruba ayırmıştır. Bozma başlığı altında on altı² aşamaya yer vermiştir. Dış öğeler başlığı altında ödünçleme, melezleme ve anlam aktarmasına yer vermiştir. Günay (2018, s. 97) kök, taban, ek, önek, sonek, düzenleyim, türetme, kökenbilim, aktarım/alıntı, yeni sözcük üretimi, çanta sözcük, kısaltma, akronim ve yansıma konularıyla işlevsel dilbilimin sözcük düzeyinde ilgilendiğini belirtmiştir.

İnsan dilinin devingenliği, dilsel hareketliliği süregelen kılar. Bu hareketliliğin gözlemlenebilmesi için Balcı (2018) sözlüksel biçimbilim bağlamında sözcük yapmaya dair süreçleri öz kaynaklı süreçler ve yabancı kaynaklı süreçler olmak üzere iki aşamada ele almış, ana dili konuşucularının yalnızca kendi dillerinin olanaklarını kullanarak ürettikleri sözcükleri, öz kaynaklı sözcük yapma süreçlerinin çıktıları olarak tanımlamıştır.

Şekil 1: Sözcük Yapma Süreçleri

Şekil 1’de Balcı (2018, s. 174) sözlüksel biçimbilim kapsamında ele aldığı sözcük yapma sürecinde öz kaynaklı yeni yapım, türetme, bileştirme; yabancı kaynaklı ödünçleme ve ödünçlemeli çeviri süreçlerine yer vermiştir. Yeni yapım, türetme (eklemeli türetme, eklemesiz türetme, ikileme, gerioluşum, kısaltma) ve bileştirme, öz kaynaklı süreçler bağlamında incelenmiştir. Farklı dillerin konuşucuları temasa geçince, birbirlerini etkilerler ve yabancı kaynaklı süreçlerin çıktıları olurlar. Ödünçleme ve ödünçlemeli çeviri ise yabancı kaynaklı süreçler bağlamında ele alınmıştır.

2.1. Terimlere Yönelik Çeviri Çözümleri

1980’li yıllardan itibaren araştırmacılar, klasik terimbilim yaklaşımının sınırlılıklarının farkına varmışlar, farklı iletişim ortamlarında terimlerin kullanımını araştıran betimleyici yaklaşımlara ağırlık vermeye başlamışlardır. Raus (2013, s. 81) kurallı³ ve betimleyici terimbilim yaklaşımlarında terimi dilsel ve söylemsel bir birim olarak ele almıştır. Dilsel birim olarak terim (*fr. terme comme unité linguistique*) üç aşamada incelenebilir: a-terimin morfolojisi (*fr. morphologie du terme*), b-terimin kavramsal içeriği (*fr. contenu conceptuel du terme*), c-dil ötesi: gönderge sorunu (*fr. extralinguistique: le problème du référent*). Söylemsel birim olarak terim (*fr. terme comme unité discursive*) iki aşamada

² Bozma başlığı altında yer alan on altı aşama için bk. (Karaağaç, 2022, s. 194).

³ Düzgüsel, normatif.

incelenebilir: a-terimler ve sözceleme durumları (*fr. termes et instances d'énonciation*), b-terimler ve söylemsel ön yapı (*fr. termes et préconstruit discursif*).

Metin içi tutarlılık⁴ ölçütlerini belirleyen Raus (2013, s. 52) geleneksel terimbilim yaklaşımında metin içi tutarlılık olgusunun önemli bir unsur olarak görüldüğüne vurgu yapar. Bu monolitik yaklaşımdaki tutarlılık kavramı, en az üç temel ölçüte göre ele alınır: 1-çok anlamlı eşdeğerlik (*fr. équivalence plurivoque*), 2-çevirmen yaratımı (*fr. création possible d'un point de vue de la part du traducteur*), 3-kavramsal yerdeşlik (*fr. isotopie conceptuelle*). İlk ölçüt, kaynak dildeki bir terimin hedef dilde birden fazla terimle karşılanmasıyla ortaya çıkan çok anlamlı eşdeğerlik olgusudur. İkinci ölçüt, tutarlılıkla ilgili olarak metnin bölümler halinde ele alınmasıdır. Çevirmen tarafından özgün bir bakış açısı yaratılarak belirli bağlamlarda terim oluşturulması çok anlamlı eşdeğerlikler yaratma olanağı sunar. Üçüncü ölçüt, kavramsal yerdeşliktir. Bu ölçüt, esas terime bağlı olan tüm terimlerin homojen bir ağ içindeki ilişkisini kapsadığını gösterir. "Yerdeşlik, sözcenin bağdaşıklığı (*fr. cohésion*) ve tutarlılığını (*fr. cohérence*) sağlar. Tek bir kesitte ya da farklı kesitlerde anlambirimciklerin yinelenmesini belirtir. Yine yerdeşlik, metinde ya da söylemde düşüncü (*fr. idéologie*) olarak gerçekleşir" (Günay, 2007, s. 288). Düşüncüler, Vardar'ın (2001) ifadesiyle düşünyapılar, gösterilene yani anlamsal alana aittir. Biçimsel, anlamsal ve yananlamsal yerdeşlik, dili yeni yaratımlara, uyarlamalara, düzenleme ve düzeltmelere yöneltir. Bir metindeki "öğretmen, öğrenci, okul, sınav" sözcükleri yerdeştir zira sözcükler kendi aralarında bir bütünlük sağlarlar. Dolayısıyla anlamlı bir bütün oluşturan sözcükler, yerdeşlik bağlamında değerlendirilebilir.

Guidère (2009, s. 46-47) tarafından terimlerin çevirisine yönelik ortaya konan üç çeviri çözümü, bir terimin hedef dildeki anlamına göre yeniden şekillendirilmesi sürecine atıfta bulunur: 1-yeniden sınıflandırma (*fr. recadrage/recatégorisation*), 2-yeniden tanımlama (*fr. requalification*), 3-yeniden düzenleme (*fr. redécoupage*). "Salt dilsel nedenlere ilişkin güçlükler konusunda çevirmen biçimsel-sözdizimsel, sözlüksel-anlamsal ve deyişbilimsel sorunlarla karşı karşıyadır" (Vardar, 2001, s. 163). Bu sorunların üstesinden gelebilmek için çevirmen bazı tekniklerden yararlanır. Raus (2013) söylemde çok dilli terim kullanımını değerlendirmiş ve etik sorunsalı üzerinde yoğunlaşmıştır. Raus (2013, s. 141-143) Guidère (2009) tarafından ortaya konan çeviri çözümlerini farklı bir sıralamayla ele almış ve dördüncü bir öneri sunmuştur: 1-terimler ve yeniden tanımlama (*fr. termes et requalification*), 2-terimler ve yeniden düzenleme (*fr. termes et redécoupage*), 3-terimler ve yeniden sınıflandırma (*fr. termes et recadrage*), 4-terim izleme (*termes et « veille »*).

1-Yeniden tanımlama: İletinin yan anlamı, söylem biçimleri ve söylemin değerleri (axioloji⁵: değer yargıları) ile ilgili tüm değişiklikleri niteler. Yeniden tanımlanan terim, kültürel yan anlamları ve ifade biçimlerini değiştirir. Yeniden tanımlama sürecinde çevirmen, kaynak metindeki terimlerde kısmen veya tamamen değişikliğe gidebilir.

2-Yeniden düzenleme: Kaynak metnin yapısını değiştirmeyi içerir. Bu yöntemle çevirmen, bir film yapımcısı gibi davranır ve belirli bir iletişim hedefine göre metni montajlar gibi düzenler. Bunu yaparken çevirmen, metnin genel yapısını değiştirebilir, metnin anlamını değiştirmeden daha etkili

⁴ Metin olma ölçütleri için bk. (Beaugrande ve Dressler, 1981; aktaran Aşkın Balcı, 2018, s. 51). Tutarlılık ölçütü için bk. (Aşkın Balcı, 2018, s. 158).

⁵ Değerbilim için bk. (Vardar, 2001, s. 177).

veya anlaşılır bir yapı oluşturabilir. Aynı anlam korunsa da, etkisi farklı olacaktır. Çevirmen metnin mikro yapısını ve makro yapısını, iletişimsel amaçlarına göre düzenler.

3-Yeniden sınıflandırma: Kaynak metindeki kavramı, farklı bir kavramla karşılamaktır. Yeniden sınıflandırma, terimleri hem dilsel birimler hem de söylemsel birimler olarak ilgilendirir. Çevirmen, kaynak metnin anlamını kendi bakış açısıyla yeniden şekillendirerek hedef metne aktarır.

4-Terim izleme: Çok dilli izleme (*fr. veille multilingue*) kavramı, iki veya daha fazla dilde eş zamanlı gerçekleştirilen terimlerin izlenmesi, analiz edilmesi ve güncellenmesi sürecini ifade eder. Amaç, her dildeki içeriğin doğru bir şekilde takip edilmesi ve dillerarası tutarlılığın sağlanmasıdır. Çevirmenler ve terimbilimciler, çokdilli bağlamda terimlerin çeşitli dillerde nasıl evrildiğini, terimlerin anlamlarındaki, kullanımındaki veya yazımındaki değişiklikleri sürekli olarak gözlemlemelidir.

Bu bölümde araştırmacıların terim oluşturma yöntemlerini ele alış biçimleri yansıtılmıştır. Terimbilim odağında metin içi tutarlılık ölçütleri ve terimlerin aktarımında yararlanılan çeviri çözümleri ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde terimbilimin ontoloji ile ilişkisini irdelemek amacıyla kavramsal sistemlerin inşasında ve temsilinde yeni bakış açıları sunan ve yeni araştırma alanları açan ontoterimbilim hakkında bilgiler verilecektir.

3. ONTOTERİMBİLİM: ONTOLOJİ ~ TERİMBİLİM İLİŞKİSİ

Uygulamalı sözcükbilme bağlı olarak gelişen terimbilim; dilbilim, bilgisayar bilimi, mantık ve varlıkbilim ile etkileşimde bulunarak disiplinlerarası bir bilim dalı olarak gelişmektedir. “Terimleri, dilbilim ilkelerine uygun biçimde belirlemek, çözümlemek, gereken durumlarda yeni terimler yaratmak, olanaklı durumlarda da yaratılan terimleri yaygınlaştırmak bu dalın başlıca işlevleri arasındadır” (Vardar, 2007, s. 192). Nicolai Hartmann’ın (2019) kurup geliştirdiği bir felsefe anlayışı olarak bilinen ontoloji, varlık bilim olarak tanımlanmakta ve varlık felsefesini nitelemektedir. Metni çözümlemeye ve metnin anlamını ortaya çıkarmaya yarayan ontolojik analizden çok anlamlılığın çözümlenmesinde yararlanır. Ontoloji geliştirme araçları ile ontolojik veriler görsel olarak sınıflandırılarak kolayca tanımlanır. Kavramların tanımlanması ve “bilginin modellenmesi için” (Can ve Ünalır, 2010, s. 197) kullanılan ontolojiler, “çeşitliliğin içinden geçen bütünleyici bir bakış” (Nutku, 2006, s. 82) sunmanın yanı sıra bilgiyi anlamsal yapılar şeklinde ortaya koyar. “Ontolojilerin yapısı, kavram haritalarının yapısına benzer” (Gültepe ve Kabataş Memiş, 2014, s. 31). Terimleri anlamsal açıdan sınıflandırma amacıyla ontoloji hazırlanabilir. “Ontolojilerin birinci özelliği; ontoloji içerisinde yer alan her terimin tanımlanmış olmasıdır. Bu terimler sonlu sayıda olmak zorundadır. Bir diğer özellik ise; bu terimlerin ilişkili anlamlar içermesidir. Üçüncü özellik ise terimlerin sistematik olması” (Altay ve Ulaş, 2018, s. 170) gerektiğidir. Türkyılmaz (2008) bir kavram kümesinin ontolojisinin olabilmesi için web ontoloji dilinin (OWL⁶) sınıf yapısını kullanması gerektiğini belirtir. Ontoloji sistemleri, kavramların birbirine olan yakınlık ve etkileşim derecelerini yansıtırlar. “Kavram düzenleri; mantıksal (soysal, benzerlik) düzenler, varlıkbilimsel düzenler, süremlî/zamansal düzenler, karmaşık düzenler” (Karaman, 2017, s. 138) olmak üzere dört gruba ayrılırlar. Ontoloji, öznelarasılık (*fr. intersubjectivité*) (Roche, 2007, s. 10) kuramı ile

⁶ Web ontoloji dili (OWL: Web Ontology Language), ontolojileri tanımlamak için kullanılan bir dildir.

ilişkilendirilmektedir. Bir alan kuramı ya da sistemler kuramı olarak tanımlanan “öznelerarasılık kuramı, hem deneyim odaklı hem de ilişkiseldir; esas yapıları, süregelen bir öznelerarası sistem içinde kişisel deneyimin örgütlenmesini ve bu konudaki değişkenlikleri kavramsallaştırma çabasıdır” (Stolorow vd., 2014, s. 14). Ontoloji ile terimbilimin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan “ontoterimbilim” (*fr. ontoterminologie*) (Raus, 2013, s. 15) terimlerin anlamlarını açıklar, kavramları tanımlar, kavramlar arasındaki ilişkileri inceler, bilgi sistemleri için kavramsal modeller oluşturur, dijital uygulamalar aracılığıyla veri yönetimi ve bilgiye erişimi sağlar. Bilgi sistemlerini geliştirmeyi amaçlayan ontoterimbilim, terim çalışmalarını daha sistematik ve yapılandırılmış hale getirir. Bu bağlamda dilbilim, felsefe, bilgi bilimi, bilişim alanlarından yararlanır. Roche’a (2007, s. 8) göre ontoterimbilim, bir yandan alanın kavramsallaşmasına yön veren epistemolojik ilkelerin önemini vurgular diğer yandan, mühendislerin aktif rol oynayacağı bilimsel bir terimbilim yaklaşımının gerekliliğini ortaya koyar. Bir sonraki bölümde terimbilim ile çeviribilim arasındaki ilişkiselliği ortaya koymak amacıyla çeviri çözümleri üzerinde durulacaktır.

4. ÇEVİRİ ÇÖZÜMLERİ

Çeviri araştırmalarında yaygın olarak kullanılan strateji⁷ sözcüğü yerine teknik, yöntem, metot, prosedür, usul, işlem gibi sözcüklerin de kullanılması terminoloji açısından anlam karmaşasının yaşandığını göstermektedir. Bu noktada strateji⁸ teriminin diğer çeviri kavramlarıyla karıştırılmaması önem teşkil eder. Çeviri stratejisi (*ing. translation strategy, fr. stratégie de traduction*): “Çevirmenlerin çeviriye yaklaşımlarına bağlı olarak benimsedikleri tutarlı bir eylem planı” (Berk, 2005, s. 105) olarak tanımlanır. Yazıcı’ya (2011, s. 65) göre, çevirmenin bir strateji benimsemesi görünürlüğünün bir parçası olarak düşünülebilir. Çeviri işlemi (*ing. translation procedure, fr. procédé de traduction*): “Çevirmenin kaynak metindeki anlamı erek metine eşdeğer bir biçimde aktarabilmesi için kullanılan bir yol veya yöntem” (Boztaş ve Okyayuz Yener, 2005, s. 35) olarak tanımlanır. Strateji ve taktik terimlerini kullanan Gambier’e (2010) göre strateji, çevirinin farklı eyleyenleri tarafından küresel düzeyde kullanılabilirken, taktikler ise yalnızca çevirmen kararlarını niteler.

Jean-Paul Vinay⁹ ve Jean Darbelnet’e (1958) göre; 1. ödünçleme [*fr. emprunt, ing. borrowing, tr. ödünç alma, aktarım/alıntı*¹⁰], 2. öykünme [*fr. calque, ing. imitation, calque, loan translation, tr. öyküntü*¹¹, *tıpkı kopya çeviri, kopyalama*¹², *ödünçleme yoluyla alıntı*¹³, *ödünçlemeli çeviri*¹⁴], 3. sözcüğü sözcüğüne çeviri [*fr. traduction mot à mot, traduction littérale, ing. word for word translation, literal translation, tr. kelimesi kelimesine çeviri, birebir çeviri, literal çeviri, bağımlı çeviri, biçimbilimsel yadsınlık*¹⁵], doğrudan çeviri¹⁶ (*ing. direct translation*) yöntemleri; 4. yer değiştirme [*fr. transposition, ing. transposition, tr.*

⁷ Usul, strateji, yöntem kavramlarına açıklık getiren çalışma için bk. (Odacıoğlu ve Barut, 2018).

⁸ Günay, Fransızca strateji sözcüğüne karşılık gengüdümlük sözcüğünü kullanmıştır (Günay, 2020, s. 122).

⁹ Vinay ve Darbelnet tarafından üzerinde yoğunlaşılacak Fransızca “stylistique comparée” ifadesi Türkçeye “karşılaştırmalı deyişbilim” (Öztürk Kasar ve Tuna, 2017, s. 428) ve “karşılaştırmalı biçembilim” (Raková, 2016, s. 85) olarak aktarılmıştır.

¹⁰ Aktarım/alıntı için bk. (Günay, 2018, s. 97).

¹¹ Yapısal ve anlamsal ödünç almalar için bk. (Günay, 2007, s. 49).

¹² Kopyalama için bk. (Demir, 2018, s. 16).

¹³ Ödünçleme yoluyla alıntı için bk. (Odacıoğlu ve Barut, 2018).

¹⁴ Ödünçlemeli çeviri için bk. (İmer, 1990: 82, akt. Balcı, 2018, s. 174).

¹⁵ Biçimbilimsel yadsınlık için bk. (Boztaş ve Okyayuz Yener, 2005, s. 94).

¹⁶ Dolaysız çeviri önerisi için bk. (Kasar ve Tuna, 2017, s. 428).

*transpozisyon, aktarma*¹⁷, *yeniden sınıflandırma*¹⁸, *biçim değiştirme*¹⁹], 5. bakış açısı değiştirme²⁰ [fr. *modulation*, ing. *modulation*, tr. *modülasyon, perspektif kaydırma, dönüştürüm, başkalaştırma*²¹, *düzenleme*²², *yeniden düzenleme, yeniden anlamlama, odak değiştirme*²³], 6. eşdeğerlik [fr. *équivalence*, ing. *equivalence*, tr. *eşdeğerlilik*], 7. uyarlama [fr. *adaptation*, ing. *adaptation*, tr. *özgür çeviri*²⁴] dolaylı çeviri (ing. *oblique translation*) yöntemleridir. Doğrudan çeviri yöntemleri kaynak odaklı bir çeviri ürünü, dolaylı çeviri yöntemleri hedef odaklı bir çeviri ürünü ortaya koymaktadır.

1. *Ödünçleme*: Kaynak dildeki bir sözcüğün hedef dile olduğu gibi aktarılmasıdır. Hedef dilin ses yapısına göre bazı harflerde değişiklikler görülebilir. Yabancı dillerden ana dile geçen sözcüklerdir. Topaloğlu (2019, s. 19) ödünçleme yerine alıntı (fr. *emprunt*) sözcüğünü tercih etmiş, bir dilin kültür bakımından etkisi altında kaldığı dillerden kelime almasını alıntı olarak tanımlamıştır. “Kendi dil imkânını kullanmadan ve sürekli alıcı konumunda ödünçleme yapmanın dile zarar verdiği ve dilin aktif olan türetme eğilimini tek yöne kaydırarak pasifleştirdiği de yadsınamaz bir gerçektir” (Paylan, 2015, s. 7). Örneğin, Fransızca radio yerine radyo, Fransızca télévision yerine televizyon vb. sözcüklerin ödünçlenmesi gibi. Ödünçleme, “diller arasında kopyalama biçiminde gerçekleşen alıntılama sürecidir” (Balcı, 2018, s. 174). 2. *Öykünme*: Hedef dilde bulunmayan bir kavramın öykünme yoluyla hedef dilin bir parçası haline gelmesidir. Öykünmenin ödünçlemeden farkı, erek dilde kaynak dildeki yapıların ve anlamların benimsenmesidir. Farklı araştırmacıların çeviri sürecinde alınan kararlara, özellikle ödünçleme ve öykünme yöntemlerine yönelik farklı tanımları mevcuttur. “Ödünçlemede başka dildeki bir sözcüğün kullanımı vardır, öyküntüde ise başka dilden bir biçimin değil kullanımın ödünç alınması söz konusudur” (Günay, 2007, s. 49). “Örneğin Skyscraper: gökdelen, science-fiction: bilim-kurgu” (Berk, 2005, s. 142). Balcı (2018, s. 174) öykünme yerine “ödünçlemeli çeviri” terimini tercih etmiştir. Örneğin, İngilizce natural gas: doğal gaz, dish antenna: çanak anten, information society: bilgi toplumu vb. 3. *Sözcüğü sözcüğüne çeviri*: Söz diziminin değiştirilmeden aktarılmasını niteleyen anlama değil biçime odaklı (Yazıcı, 2011, s. 67) çeviri yöntemidir. 4. *Yer değiştirme*: Metnin öğelerinin yer değiştirmesidir. Fiil konumundaki bir terimin, isim olarak aktarılması gibi sözcük sınıflarında yapılan değişikliktir. 5. *Bakış açısı değiştirme*: Yazıcı’ya (2011, s. 69) göre koyu çay yerine tavşankanı çay denmesi, üst anlamlı çeviri (otobüs yerine taşıt), alt anlamlı çeviri (hamur işi yerine kurabiye), somutlaştırma (güzel yerine ceylan) bakış açısı kaydırma yöntemi kapsamında değerlendirilebilir. 6. *Eşdeğerlik*: “Hemen hemen aynı söylem işlevine sahip olan iki çeviri birimi arasında çevirmenin kurduğu ilişkilendirme” (Boztaş ve Okyayuz Yener, 2005, s. 57) olarak tanımlanmıştır. Koller’e (1992, akt. Stolze, 2013, s. 64) göre; “a-birebir karşılık (eşdeğer), b-bire çok karşılık, çok a bir karşılık (etkisizleştirme), c-birden fazla ifadeye bir karşılık, d-bire sıfır karşılık (boşluk), e-bire kısmi karşılık” sözcük düzeyinde olası eşdeğerliklerdir. 7. *Uyarlama*: “Çevirmenin, erek kitlenin beklentilerini karşılamak için kaynak

¹⁷ Aktarma için bk. (Odacıoğlu ve Barut, 2018).

¹⁸ Yeniden sınıflandırma için bk. (Berk, 2005, s. 164).

¹⁹ Biçim değiştirme için bk. (Kasar ve Tuna, 2017, s. 428).

²⁰ Bakış açısı değiştirme için bk. (Rifat vd., 2010).

²¹ Başkalaştırma için bk. (Boztaş ve Okyayuz Yener, 2005).

²² Düzenleme için bk. (Odacıoğlu ve Barut, 2018).

²³ Odak değiştirme için bk. (Kasar ve Tuna, 2017, s. 426).

²⁴ Özgür çeviri işlemi için bk. (Boztaş ve Okyayuz Yener, 2005, s. 105; Berk, 2005, s. 157).

dildeki bir toplumsal-kültürel gerçeğin yerine erek dile özgü toplumsal-kültürel bir gerçeği koymasını" (Boztaş ve Okyayuz Yener, 2005, s. 105) içerir.

Vinay ve Darbelnet (1958), doğrudan çeviri ve dolaylı çeviri olmak üzere çevirmenin başvurabileceği iki temel yaklaşım önermiştir. İki dilde yazılmış ve iki farklı kültürden kaynaklanan metinlerden çok, dizge olarak iki dilin karşılaştırılmasına odaklanıldığı için çeviri çözümlerini Raková (2016, s. 85) "karşılaştırmalı biçembilim"²⁵ kapsamında, Stolze (2013, s. 82) ise "dil çifti odaklı çeviribilim" kapsamında ele almışlardır. Çeviri birimleri (*fr. les unités de traduction*), sözcenin en küçük birimleridir (Vinay ve Darbelnet, 1958, s. 16). Vinay ve Darbelnet'nin tek bir çeviri çözümünü savunmaları eleştirilmiştir. Bu yedi çeviri çözümüne ek olarak, ilgili alanda farklı araştırmacılar tarafından farklı terimlerin kullanıldığı ve farklı sınıflandırmalar yapıldığı görülmüştür. Tablo 2'de Stolze'nin çeviri prosedürleri ve Pym'in çeviri çözümleri yer almaktadır. Problem çözme sürecinin metinsel sonuçlarını sınıflandırdıkları için Pym (2023) bu yedi genel işlemi, "çeviri çözümleri" olarak tanımlamıştır.

Tablo 2: Çeviri Prosedürleri ve Çeviri Çözümleri

Çeviri prosedürleri (Stolze, 2013, s. 82)	Çeviri çözümleri (Pym, 2023, s. 43-44)
Doğrudan ödünçleme	Ödünç alma
Öyküntü	Öyküntü
Birebir çeviri	Sözcüğü sözcüğüne çeviri
Sözcük türünün değişmesi	Yer değiştirme
Bakış açısının değişmesi	Bakış açısı değiştirme
Eşdeğerlik	Denklik (eşdeğerlik)
Uyarlama	Uyarlama

Newmark (1988) çeviri yöntemlerini: sözcüğü sözcüğüne çeviri, birebir çeviri, sadık çeviri, anlam odaklı çeviri, uyarlama, özgür çeviri, deyimisel çeviri, iletişimsel çeviri olmak üzere sınıflandırmış; çeviri işlemlerini ise aktarım, kültürel eşdeğerlik, betimsel eşdeğerlik, bileşen çözümlemesi, eş anlamlılık, doğrudan çeviri, kaydırmalar veya aktarmalar, modülasyon, telafi, açıklama olmak üzere sınıflandırmıştır. Newmark'ın ele aldığı çeviri yöntemleri ve çeviri işlemleri betimleyici değil, çeviri kuralları olarak öngörücü niteliktedir.

Baker (1992, s. 26-42) uzman çevirmenlerce kullanılan yöntemleri sekiz grupta irdelemiştir: a) genelleştirme yoluyla çeviri (üst anlamlı çeviri), b) nötr kelime ile çeviri, c) kültürel ikame yoluyla çeviri, d) ödünç kelime ile çeviri veya ödünç kelimeye açıklama getirerek çeviri, e) ilgili kelime ile açıklama yoluyla çeviri, f) ilgili kelimenin yerine, özellikle karmaşık anlamlı bir öge ise, üst kavramı değiştirerek veya açıklama yoluyla çeviri, g) çıkarma (daraltma) yoluyla çeviri, h) resimli anlatım/resimleme/illüstrasyon yoluyla çeviri.

Strateji terimini kullanan Yazıcı (2007, s. 32-39) sözcük-tümce düzeyinde sözdizimsel ve anlamsal çeviri stratejilerine yer vermiş, bu bağlamda ödünçleme, somutlaştırma, üstanlamlı/altanlamlı çeviri, türetme, telafi ve çıkarım stratejilerini ele almıştır. Doğrudan aktarımı ve öyküntüyü, ödünçleme stratejisi kapsamında sınıflandırmıştır. Tümce-metin düzeyinde anlamsal ve edimsel çeviri stratejileri kapsamında yer değiştirme, açıklama, uyarlama,

²⁵ Fransızca "approche stylistique comparée".

standartlaştırma, perspektif kaydırma, açıklamalı çeviri, yabancılaştırma/yerelleştirme ve daraltma/genişletme stratejilerine yer vermiştir.

Tablo 3: Yazıcı'ya Göre Çeviri Stratejileri

Doğrudan aktarım	İşlevinden yola çıkarak çeviri
Ödünçleme (COVID-19)	Benzetmeye başvurarak çevirme (satellite dish: çanak anten)
Öyküntü (insect repellent spray: böceksavar spreyi)	Eğretilemeye başvurarak çevirme (implant: vida)
Dilin sesletimine ya da harflemesine uygun çeviri (Azalea: Açelya)	Düzdeğişmeceye başvurarak çevirme (strabismus: şaşılık)
Eski terimi yeni dile uygun çevirme (nazariye: kuram)	Yer değiştirme (tez: çabuk, yüksek lisans tezi, doktora tezi)
Marka adını genel dil ögesi gibi çevirme (Zoom: zoomlamak)	Açıklama (pestil: dried fruit pulp)
Özel adı koruyarak çevirme (Parkinson ya da Behçet hastalığı)	
Kurum ya da kuruluşların baş harflerini aynen koruyarak ya da Türkçede dengi olan baş harfleri kullanarak çeviri (GMO ing. Genetically Modified Organism: GDO tr. Genetiği Değiştirilmiş Organizma)	
Sesteşlikten yola çıkarak çeviri (yüz: 100, insan yüzü)	

Tablo 3'te Yazıcı (2011, s. 29-30) tarafından doğrudan aktarım ve işlevinden yola çıkarak çeviri olmak üzere iki sınıflandırma yapılmış ve stratejiler örneklendirilmiştir. Yazıcı'nın 2007 yılında yayımladığı çalışmasında doğrudan aktarımı ve öyküntüyü, ödünçleme stratejisi kapsamında sınıflandırdığı; Yazıcı'nın 2011 yılındaki çalışmasında ise doğrudan aktarım başlığı altında ödünçleme stratejisini ele aldığı dikkat çekmektedir. Çeviri stratejilerine yönelik aynı araştırmacıların dahi farklı yıllardaki çalışmalarında farklı sınıflandırmalar yapıldığı gözlemlenmiştir.

Sarı (2014, s. 48) yabancı kelimeleri ödünç alınış şekillerine göre üç grupta sınıflandırmıştır: 1. alıntı²⁶ kelime (ing. loan word), 2. melez²⁷ kelime ya da yarı tercüme kelime (ing. hybrid, loanblend), 3. anlam aktarması²⁸ ya da tercüme kelime (ing. loan translation, semantic loan, calque). Alıntı kelime, ödünç kelime yerine Doğan Aksan "çevirme yolu ile anlam alınması" ifadesini tercih etmiştir. Aksan'ın (1962, s. 214-227) tam, yarı, serbest çevirme kelimeleri Tablo 4'te örneklendirilmiştir.

Tablo 4: Çevirme Yolu ile Anlam Alınması

Tam çevirme kelimeler	balayı (ing. honeymoon, fr. lune de miel) maden suyu (fr. eau minérale) ölü mevsim (fr. morte saison) ruh hali (fr. état d'âme) sabit fikir (fr. idée fixe)
-----------------------	---

²⁶ Karaağaç (2022) loan word terimini ödünç kelime şeklinde aktarmış, ödünç kelimeyi ses ve anlamca hiç değiştirilmeden başka bir dile aktarılması olarak tanımlamıştır.

²⁷ "Yabancı kelime grubunun bir kısmı tercüme edilir. Örneğin, İngilizce to break the record, Türkçeye rekor kırmak şeklinde aktarılmıştır" (Sarı, 2014, s. 49).

²⁸ "Bu tip alıntılarda anlam kaynak dilden alınır, ancak şekil tamamıyla alıcı dile aittir. Örnek 1: Almanca: blutbank, İngilizce: blood bank, Türkçe: kan bankası. Örnek 2: Almanca: körpersprache, İngilizce: body language, Türkçe: vücut dili" (Sarı, 2014, s. 49).

	iç deniz (<i>fr. mer intérieure</i>) ingiliz anahtarı (<i>fr. clef anglaise</i>) denizaltı botu (<i>alm. unterseeboot</i>) kapak kızı (<i>ing. cover girl</i>) harika çocuk (<i>ing. wonder child, fr. enfant prodige, alm. wunderkind</i>) el kitabı (<i>ing. handbook, alm. handbuch</i>) cep kitabı (<i>ing. pocket book, fr. livre de poche, alm. taschenbuch</i>) devlet adamı (<i>ing. states man, fr. homme d'état, alm. staatsmann</i>) kan bankası (<i>ing. blood bank, fr. banque de sang</i>)
Yarı çevirme kelimeler	malt özü (<i>fr. extrait de malt</i>) karbon kağıdı (<i>fr. papier carbone</i>)
Serbest çevirme kelimeler	şaheser (<i>fr. chef-d'oeuvre</i>) formunda olmak (<i>ing. to be in form</i>) soğuk dalga (<i>ing. cold wave</i>)

Aksan'dan alıntılanan Sarı (2014, s. 50) tarafından tam, yarı, serbest olmak üzere üç grupta incelenen çeviri alıntı türleri Tablo 5'te örneklendirilmiştir.

Tablo 5: Çeviri Alıntılar

Tam çeviri alıntılar	yan etki (<i>ing. side effect</i>) tam gün (<i>ing. full time</i>) derin dondurucu (<i>ing. deep-freeze</i>)
Yarı çeviri alıntılar	nakit kartı (<i>ing. cash card</i>) hazır kahve (<i>ing. instant coffee</i>)
Serbest çeviri alıntılar	köprü yol (<i>fr. viaduc, ing. viaduct</i>) süre sonu (<i>ing. deadline</i>) gündüzlük (<i>fr. matinée</i>)

Tam çeviri alıntılar, her iki sözcüğün de anlamsal açıdan birebir çevrilmesiyle elde edilmiştir. Yarı çeviri alıntılar, iki sözcükten birinin birebir çevirisiyle elde edilmiştir. Serbest çeviri alıntılar, sözcüğün anlamına bağlı kalmadan özgür çeviriye örnek teşkil eden alıntılardır. Çeviribilim ve terimbilim birçok bilim dalıyla ilişkilendirilebilir. Bu bakımdan sonraki bölümlerde anlambilim, sözcükbilim, edimbilim, sözlükbilim, kavrambilim ve adbilim kavramları üzerinde durulacaktır.

5. ANLAMBİLİM VE SÖZCÜKBİLİM

Anlambilim²⁹ (*osm. ilm-i maânî, fr. sémantique, ing. semantics, tr. semantik*): “dili anlam yönünden ele alan, göstergenin gösterilen bölümünü ya da içeriği eşsüremlî ve artsüremlî açılardan inceleyen dilbilim dalı” (Vardar, 2007, s. 18); “saymaca bir birim olan ve ancak biçim birimi düzleminde bir değer taşıyan ses birimi dışında kalan söz ve söz dizimi yapılarındaki anlam değişmelerini izleme bilgisi” (Karaağaç, 2022, s. 120) olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla sözcüklerin anlam değişmelerini,

²⁹ Anlambilim için bk. (Vardar, 2007, s. 18; Aksan, 2015). Anlam bilimi için bk. (Topaloğlu, 2019, s. 20; Karaağaç, 2022, s. 120). Araştırmacılar tarafından hem anlam bilimi şeklinde ayrı hem de anlambilim şeklinde bitişik yazılmaktadır.

göstergelerin gösterilenlerle ilişkisini inceleyen dilbilim dalı olarak betimlenebilir. Karaağaç (2022, s. 121) “anlamı, anlam yapılarında ve anlam değişmelerindeki değişmez ve evrensel nitelikleri araştıran anlam bilimini genel anlam bilimi; belirli bir dilin söz ve söz dizimindeki anlam yapısını ve anlam değişmelerini izleyen anlam bilimini özel anlam bilimi” olarak tanımlamıştır. Anlam birimi (*ing. morpheme, semanteme, moneme, seme, semantic form*) biçim birim olarak nitelendirilir. Stolze’nin (2013, s. 52) yapısal anlambilim (*fr. sémantique structurelle*) kapsamında ele aldığı anlambilimsel bileşen çözümlemesi: 1-içeriği ayrıştıran en küçük birimleri yani anlambirimleri, 2-kök yapısı olarak anlamı, 3-sözcük anlamını, 4-dilbilgisel anlam unsurlarını içerir.

Sözcükbilim³⁰ (*fr. lexicologie*), sözcüklerin anlamını inceler, anlambilim (*fr. sémantique*) tümcelerin anlamını inceler. Göstergebilim (*fr. sémiotique*) “tümceötesi (*fr. transphrastique*) yapıların anlamlarını inceler” (Günay, 2007, s. 186). Sözcükbilim ve anlambilim “dilbilgisinde ad (substantivum) sayılan öğelere” (Aksan, 2015, 3.cilt, s. 91) yönelerek ortak bir noktada buluşur. “Semantik (*fr. sémantique*) terimi dilbilim alanında kullanılmış ve fonetik dalına paralel olarak kurulan özerk anlambilimini nitelemiştir. Başlangıçta tarihsel bir inceleme olarak gelişen bu dilbilim dalı, Saussure devriminin sonuçlarından yararlanmakta gecikmemiş ve yapısalcı anlayışla baştanbaşa yenilenmiştir” (Vendryes, 2001, s. 149). Dilbilimsel anlambilimin sözcük anlambilimi ve tümce anlambilimi olmak üzere iki alt alanı olduğunu belirten Aksan (2015, s. 30-31) sözcük, kavram, anlam, kapsam, eşanlamlılık, eşadlılık, çokanlamlılık konularının durgun anlambilim; deyim aktarması, ad aktarması konularının gelişmeli anlambilim kapsamında değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Aksan (2024, s. 26) yapısal anlambilim, yorumlayıcı anlambilim, üretimsel anlambilim ve mantıksal anlambilimin de varlığına dikkat çekmiştir. Sözcükbilim ile terimbilim arasındaki ilişkisellik, Zeytinkaya (2021, s. 48-49) tarafından sekiz aşamada ele alınmış, her iki bilim dalının da birbirini tamamladığı vurgulanmıştır.

Sözcük anlambilimi bağlamında gönderimsellik kuramı, içsellik kuramı (zihinselci anlam kuramları), gösterge kuramı, anlamsal ağlar kuramı ve anlamsal özellikler kuramlarına değinmek yerinde olacaktır. Gönderimsellik kuramı: Bir sözcüğün anlamı onun dış dünyada gönderim yaptığı göndergesidir. Buna özel adları örnek vermek mümkündür, zira her özel ad dünya gerçekliğinde var olan bir varlığa ya da nesneye göndermede bulunur (Şener ve Şener, 2019, s. 63). Dolayısıyla bu kuram, adbilim ile ilişkilendirilebilir. İçsellik kuramı: Anlamın insan zihninin bir ürünü olduğunu ve bu açıdan kavram ya da düşüncelerle bir tutulabileceğini savunur (Şener ve Şener, 2019, s. 63). Gösterge kuramı: Charles Sanders Peirce göstergebilimi “salt (katışıksız) dilbilgisi, gerçek anlamıyla mantık, salt (katışıksız) sözbilim (retorik)” (Rifat, 2009, s. 30) olmak üzere üçe ayırmıştır. Ferdinand de Saussure göstergeyi zihindeki bir kavramla (gösterilen) ve bu kavramla eşleşen bir ses imgesi (gösteren) olarak tanımlamıştır. Anlamsal ağ kuramı: Sözcüklerin çağrışımlarının bir küme oluşturduğunu kabul eder. Anlamsal özellikler kuramı: Sözcük anlamı daha basit anlamların birleşimi yoluyla oluşturulur. Örneğin lüfer, sarıkanat, palamut, hamsi gibi sözcüklerin ortak anlamsal özelliği “balık”tır. Dolayısıyla anlamsal özellikler kuramını alt anlamlılık-üst anlamlılık ve parça adlılık-bütün adlılık ile ilişkilendirmek mümkündür.

³⁰ Kelime bilimi için bk. (Topaloğlu, 2019, s.88).

6. EDİMBİLİM VE SÖZLÜKBİLİM

Anlam ve kavram düzenlerini niteleyen anlambilim, sözlükbilim ve edimbilim³¹ (*tr. pragmatik, kullanımbilim*³²) ile ilintilidir. Araştırma alanı dil kullanımı olan edimbilim, gerçek iletişimi ve iletişim sürecinde dil kullanımını ele alır. Dilbilime karşıt olarak gelişen edimbilim, dilbilimin bir alt dalı olarak görülür. “Edimbilim alanları; dilbilimsel edimbilim, işlevsel edimbilim, deneysel edimbilim, karşıtsal edimbilim ve kültürler arası edimbilim” (Duman, 2022, s. 142) olarak sıralanabilir. “Son yıllarda edimbilim (pragmatics), anlambilim çalışmalarında önemli bir ağırlık kazanmış bulunmakta, ayrıca metin dilbilimi, söz-eylem kuramı, göstergebilim, biçembilim (stylistics) ve yazın araştırmaları anlambilim incelemeleriyle birçok noktalarda kesişerek alanlar arası, ortak çalışmaların gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır” (Aksan, 2024, s. 25-26). Morris edimbilimi, göstergebilimin yan disiplini olarak adlandırmıştır (Duman, 2022, s. 12). Edimbilimde iletişim ortamı, iletişimin belirleyici unsurudur; dilsel göstergeler, tümceler ve sözcükler araştırma unsurlarıdır. Sözlüksel anlam sözlükte yer alan anlamı, pragmatik anlam iletişim sırasındaki anlamı niteler.

Sözlükbilim (*fr. lexicographie*): “Bir dilin veya karşılaştırmalı olarak çeşitli dillerin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koyma kurallarını belirleyen dil bilimi dalı” (Topaloğlu, 2019, s.120) olarak tanımlanır. Sözlükbilimci (leksikograf), sözcüğün anlamına odaklanır. Sözcükbirimden anlama doğru gidildiğinde anlambilimsel süreçten; kavramdan (anlamdan) isme (sözcükbirimine) yani adlandırmaya doğru gidildiğinde ise adbilimsel süreçten söz edilir. Kavramlarla mantıksal, varlıkbilimsel (ontolojik) ilişki kurulur. “Terminolog her bir kavrama ayrı bir belirtim tayin eder. Bu belirtim ise terimin kendisini oluşturur” (Yavuzarslan ve Beyaz, 2022, s. 90). Terimsözlükbilimi³³ kapsamında kavram listeleri, kavram haritaları hazırlanır. “Kavramlaştırma, varlığı eş ve benzer özellikler ekseninde öbeklendirme eylemidir” (Karaağaç, 2022, s. 531). Dolayısıyla kavramlaştırma, tümevarımı temsil eder.

7. KAVRAMBİLİM VE ADBİLİM

Kavrambilim (*fr. sémasiologie, ing. semasiology*): “Anlatımdan, adlardan, gösterenlerden kalkarak bunların belirttiği kavramları, gösterilenleri inceleyen anlambilimsel araştırma” (Vardar, 2007, s. 132) alanı olarak tanımlanabilir. Gösterilen, anlamsal alanı niteler. “Kavramlar, nesnelerin özelliklerini barındıran zihinsel soyutlamalardır” (Karaman, 2017, s. 82). Herhangi bir nesneyle ilgili insan zihninde canlanan soyutlamalar kavramı niteler. “Varlık ve eylem adlarından oluşan sözlük birimleri, varlık ve eylemlerin özelliklerine ineksizin, onları kavramlar halinde bildirirler. Ayrı ayrı varlık ve bilgilerin belirli ve benzer ölçekler içinde birleştirilmesi, genelleme ve kavramlaştırma olarak bilinir” (Karaağaç, 2022, s. 531). Kavram-terim ilişkisi kapsamında kavrambilimsel ve adbilimsel süreçler düzgü çözme ve yeniden düzgüleme süreçleriyle ilişkilendirilebilir. “Bireysel anlamlandırmadan önce gerçekleşen çözümleme eylemi düzgü çözme, parçaların bir araya getirilerek bir bütün oluşturması yeniden düzgüleme olarak tanımlanabilir. Düzgü çözme,

³¹ “Sözcükler iletişimsel, yani edimbilimsel birimlerdir. Bu birimler iletişimsel özellikler taşıdıklarından dolayı kişilerin konuşmaları esnasında sözcükleri nasıl kullandıklarını da yansıtır” (Karaman, 2017, s. 58). Edimbilim için bk. (Duman, 2022).

³² Edimbilim, pragmatik ve kullanımbilim için bk. (Aksan, 2024, s. 24).

³³ Terminografi ve sözlükbilim arasındaki farklar için bk. (Kageura, 2014, s. 57, akt. Zeytinkaya, 2021, s. 49-50).

kavrambilimsel süreci (*fr. étape sémasiologique*³⁴), yeniden düzgüleme ise adbilimsel süreci (*fr. étape onomasiologique*³⁵) niteler” (Şarcevic, 1997; akt. Raus, 2013, s. 80). Kavram³⁶ alanı (dil alanı, sözcük alanı) kuramı³⁷, dilin sözvarlığını ilgilendirmesi bakımından dil alanı ve sözcük alanı terimleriyle de anılmıştır. “Dünyadaki nesne ve olayların belli bir ses bileşimiyle simgeleştirilerek kavramlaştırılmasına anlambilimde anlamlama (signification) adı verilmektedir” (Aksan, 2024, s. 40). Zihinde seslere, sözcüklere bağlı olarak deneyimlerle kazanılmış kavramlar oluşur. Sınıflandırma ile genel kavramlar oluşur.

Adbilim veya ad bilimi³⁸ (*fr. onomasiologie*³⁹, *onomastique*⁴⁰, *ing. onomasiology, onomastics, tr. onomastik*⁴¹, *onomsatika*⁴²) “gösterilenden ya da kavramdan kalkarak anlatımı, gösterilenin bağlandığı gösterenleri inceleyen anlambilimsel araştırma” olarak tanımlayan Vardar (2007, s. 12) adbilimin, kavrambilim yaklaşımına karşıt bir yoldan anlam olgularını ele aldığını vurgular ve adbilimi, sözlükbilimin bir alt kolu olarak nitelendirir. Aksan (2015, s. 32) varlıkları adlandırma ilkelerini araştıran adbilim ile anlambilim arasındaki yakın ilişkiye değinir ve yöntem bakımından ad bilimini sözcük-kavram ilişkisine önem veren bir bilim dalı olarak tanımlar. Ad bilimi, anlambilimsel araştırmayı kapsamaması bakımından anlambiliminin alanı olarak nitelendirilebilir. “Eskiden varlık ile varlığın adı arasındaki ilişkiyi araştırmayı bildiren ad bilimi terimi, günümüzde, dil birimlerinin özel ad kullanımları ile özel adların verilme geleneklerini araştırma çalışmalarının adı olmuştur” (Karaağaç, 2022, s. 42). Adbilimin alt alanlarının⁴³ ayrı birer inceleme ve araştırma dalı durumuna geldiği anlaşılmaktadır. “Adbilimde kavramlardan kalkarak bunları belirten gösterenlere ulaşmaya çalışılır. (özeladbilim ve onomastik ile karıştırılmamalıdır). Kavrambilimde ise tersine bir yol izlenerek gösterenlerden yola çıkılarak gösterilenler belirlenir” (Vardar, 2001, s. 164). Wüster’in öncüsü olduğu klasik terimbilim yaklaşımı, onomasiyolojik (kavram - ad) yaklaşım üzerine kuruludur. Eş anlamlılık, karşıt anlamlılık, alt anlamlılık, üst anlamlılık, yanaltanlamlılık adbilimsel yaklaşımın; çok anlamlılık, tek anlamlılık ise kavrambilimsel yaklaşımın belirlediği olgulardır (Vardar, 2001, s. 205-206). Dolayısıyla adbilimsel ve kavrambilimsel yaklaşımlar birbirini bütünler.

³⁴ Semasyolojik süreç için bk. (Yavuzarslan ve Beyaz, 2022, s. 90). Semazyoloji için bk. (Vardar, 2001, s. 164).

³⁵ Onomazyolojik süreç için bk. (Yavuzarslan ve Beyaz, 2022, s. 90). Onomazyoloji için bk. (Vardar, 2001, s. 164).

³⁶ Kavram alanı için “anlam alanı ve dil alanı” (Aksan, 2015, 3.cilt, s. 161) terimleri kullanılmaktadır.

³⁷ Kavram alanı kuramı için bk. (Aksan, 2024, s. 52).

³⁸ “Dil çalışmaları, eski devirlerden beri, ad bilimi, adlandırma, ad verme geleneği, ad bilgisi gibi adlarla anılmıştır” (Karaağaç, 2022, s. 42). Adbilim (Vardar, 2007; Aksan, 2015) ve ad bilimi (Karaağaç, 2022) olmak üzere farklı yazım biçimleri mevcuttur. “Özel adlar alanı, adbilimleri (sciences onomastiques, onomastic sciences) adıyla da anılan bu alan için daha çok, kısaca onomastique, onomastics, Onomastik ve Namenkunde terimleri kullanılır” (Aksan, 2015, 3.cilt, s. 91).

³⁹ Tür adları alanı için bk. (Aksan, 2015, 3.cilt, s. 123).

⁴⁰ Fransızca onomastique için bk. (Aksan, 2015, s. 32).

⁴¹ Onomastik için bk. (Şahin, 2023a, s. 1).

⁴² “Onomastika, dilcilik biliminde bir kol olup, özel adlar hakkında araştırma yapar” (Güney, 1996, s. 620).

⁴³ Ad bilimin alt alanları için bk. (Aksan, 2015, 3.cilt, s. 99-100).

8. SINIFLANDIRMA BİLİMİ

Sınıflandırma bilimi (*fr. taxinomie, tr. taksonomi, dizgebilim*⁴⁴) belirli alanlardaki bilgilerin farklı anlam kümelerine⁴⁵ (*fr. taxème*) göre sınıflandırılması olarak tanımlanabilir. Sınıflandırma; karşılaştırma, gruplandırma amacıyla tasnifi niteler ve sınıflandırılan konuya bütünsel bir bakış sunar. Günay'a (2016, s. 272) göre sınıflandırma, birleşme kurallarıyla bir dilin tümcelerinin özelliklerini açıklayabilen öğelerin veya öge gruplarının sınıflandırılmasıdır. Sınıflandırma, iki ya da daha fazla kavram arasında en az bir özelliğin ortak olmasını gerekli kılar. "Taksonomik"⁴⁶ (sınıfsal) ilişkiler, ortak anlam bileşenleri üzerine kuruludur. Örneğin araba, otobüs ve uçak sözcükleri "araç" ve "motorlu" olmak üzere ortak anlam bileşenlerine sahiptir. Siyasetçi, profesör ve çevirmen sözcükleri "insan" ve "meslek" anlam bileşenlerine sahiptir" (L'Homme, 2004, s. 91). Araştırmanın sonraki aşamasında anlambilim odağında terimler arasındaki ilişkileri ortaya koyan kalpam ve işlem, alt anlamlılık ve üst anlamlılık (hiponimi-hiperonimi), parça adlılık ve bütün adlılık (meronimi-holonimi) terimleri irdelenecektir.

8.1. Kaplam ve İşlem

Sözcükbilimde sıklıkla kullanılan "kaplam (*fr. extension*) ve işlem (*fr. intension*) mantık biliminden doğmuş kavramlardır" (Günay, 2007, s. 57). Sözcüklerin ortak yanlarıyla ilgili farklı sınıflandırmaları niteler. Örneğin, otobüs sözcüğünün kaplamı taşıt, lale sözcüğünün kaplamı çiçektir. Kaplam ve işlem birbirini tamamlar. İşlem, söz sanatlarından kapsamlayış (*fr. synecdoque, ing. synecdoche*) ile ilişkilendirilebilir. Zira kapsamlayış "bir sözcüğü, kapsamını genişleterek ya da daraltarak, bütün-parça, cins-tür, tekil-çoğul ilişkisi içinde bulunduğu bir başka sözcük yerine kullanma" (Vardar, 2007, s. 128) olarak tanımlanır. Kapsamlayış iki ayrı yolla gerçekleşebilir: "1-Bütün yerine parçanın anılması (*lat. pars pro toto biçiminde formülleştirilir*): tiyatro yerine sahne, sinema için beyaz perde, tenisçi yerine raket. 2-Parça yerine bütünü anılması (*lat. totum pro parte*): Reşat Nuri'yi okudum: kitabını okudum. Beethoven dinledik: bu türün örneklerini dinledik" (Aksan, 2024, s. 88). Kapsamlayış, içindeleme (*fr. inclusion*) ilişkisi barındırdığından alt anlamlılık ile de ilişkilidir. Kapsamlayış ile düzdeğişmece (*fr. métonymie, ing. metonymy*) arasındaki ayrımın çok belirgin olmadığını belirten Günay (2007) sözbilimde kapsamlayışla ilgili olarak iki ilkenin benimsendiğini vurgulamıştır: "parça/bütün ilişkisi ve altanlamlılık/üstanlamlılık ilişkisindeki anlatım biçimleri kapsamlayıştır, bunun dışındakiler düzdeğişmecedir" (s. 85). Vardar'a (2007) göre "kapsamlayış özellikle parçanın bütün yerine kullanılması açısından ele alınmakta, bu da söz konusu değişmecenin bir düzdeğişmece türü olarak görülmesi sonucunu vermektedir" (s. 128). "Bütün salon size güldü" cümlesinde aktarılmak istenen "tiyatro salonunda bulunan tüm izleyicilerin güldüğüdür". Bütün salon "kaplam", tiyatro salonunda bulunun tüm izleyiciler "işlem" olarak nitelendirilebilir. Bütün salon ifadesiyle parça yerine bütün anılmıştır. Kaplam ve işlem, alt anlamlılık ve üst anlamlılıkla ilintili olduğundan bir sonraki bölümde alt anlamlılık ve üst anlamlılık incelenecektir.

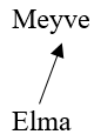
⁴⁴ Dizgebilim (*fr. systématique*) için bk. (Günay, 2016, s. 272).

⁴⁵ Alem, şube, sınıf, takım, aile, cins, tür gibi anlam kümeleri mevcuttur.

⁴⁶ Sınıfsal ilişki için bk. (Hirik, 2020, s. 141).

8.2. Üst Anlamlılık ve Alt Anlamlılık (Hiperonimi ve Hiponimi) İlişkisi

Sözcüklerin diğer sözcüklerle ilişkilerinin tanımlanabilmesinde üst anlamlı ve alt anlamlı sözcükler etkilidir. Üst anlamlı ve alt anlamlı sözcükler aynı sözdizimsel ulama ait sözcüklerden oluşur. “Bir sınıflandırma bilimi (*fr. taxinomie*) içinde, sınıflandıran (*fr. classificateur*) olarak tanımlanabilecek üst ulamlar, bir sınıftaki üst anlamlı (*fr. hyperonyme*) terimleri oluşturur. Üst anlamlılık cinse (*fr. genre*) denktir, alt anlamlılık ise türe (*fr. espèce*) denktir” (Günay, 2007, s. 64). Alt anlamlılık (*fr. hyponymie*) içindeleme (*fr. inclusion*) ilişkisini niteler. Örneğin kuş, hayvanın alt anlamlısıdır. Anlambilim kapsamında kuş ile hayvan arasında içindeleme ilişkisinden söz edilebilir. Sözcüklerin anlamsal açıdan birbirlerini içermeye ilişkisini gösteren alt⁴⁷ anlamlı terim (*ing. subordinate term, fr. hyponyme*): “Anlamsal kapsam bağlamında bu sözcükler arasında aşamalı aşağıdan yukarıya doğru bir ilişki söz konusudur” (Boztaş ve Okyayuz Yener, 2005, s. 9). Alt anlamlılığın kaplamı sınırlı, içlemi geniştir. “İlk kez Lyons tarafından ortaya atılan alt anlamlılık yani hyponymy terimi, cins-tür ilişkisini ya da diğer bir deyişle içermeye kapsama hiyerarşisini göstermektedir” (Hirik, 2020, s. 141). Örneğin elma bir meyvedir, fakat her meyve, elma değildir. Bu durum elma ve meyve sözcükleri arasındaki içermeye bağıntısını göstermektedir. Yapısal anlambilim (*fr. sémantique structurelle*) kapsamında “gösterge karakteri yok edilir ve içeriğinin, dil dışı gerçeklik özelliklerinin olası dilsel ilintileri olarak anlamı oluşturan özellikleri incelenir. Sözcük anlamı, anlam özelliklerinin hiyerarşik yapısı olarak ele alınır” (Stolze, 2013, s. 52). Anlam bakımından sözcükler arasında aşama düzeni (*fr. hiérarchie*) bulunur. “Örneğin kardeşler (üst anlamlı sözcük) arasında bir aşama söz konusudur: l’aîné(e) (büyük kardeş), le cadet, la cadette (ortanca kardeş), le benjamin, la benjamine (en küçük kardeş)” (Kıran ve Korkut, 2018, s. 37). “Sözlüksel birimler arasındaki anlamsal içerilme bağıntısı” (Vardar, 2007, s. 17) alt anlamlılık olarak tanımlanır. “Sınıflandırma (taksonomi) en az bir üst anlam (hiperonim) ve bir alt anlam (hiponim) içerir. Hiperonim genel anlamlı sözcükleri, hiponim özel anlamlı sözcükleri niteleyen bir terimdir. Örneğin meyve, üst anlamlı (hiperonim); elma, alt anlamlı (hiponim)” (L’Homme, 2004, s. 91) sözcüklerdir.

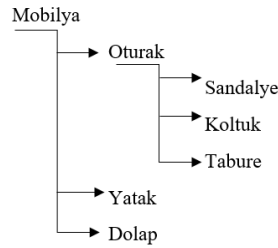
Şekil 2: Üst Anlamlı ve Alt Anlamlı Sözcükler

Şekil 2, üst anlamlılık (hiperonim) ve alt anlamlılık (hiponim) ilişkisini, içeren-kapsayan unsurları göstermektedir. Elma bir meyvedir. Elma ve meyve sözcükleri arasında dikey (*fr. une relation verticale*) bir ilişki söz konusudur. Üst anlamlılık ve alt anlamlılık, sözcükler arasındaki anlam ilişkilerini yansıtan hiyerarşi dağılımıdır. Bu dağılım, üst anlamlılık ve alt anlamlılık ilişkisini ortaya koyar. “Hiperonim genellikle birden fazla hiponime sahiptir. Hiponimler arasında yatay (*fr. une relation horizontale*) bir ilişki bulunur, bu hiponimler ortak hiponimler⁴⁸ (*fr. co-hyponymes*) olarak adlandırılır” (L’Homme, 2004, s. 92). Günay (2007, s. 93) Fransızca *cohyponyme* sözcüğünü “yanaltanlamlı” terim olarak; Güntay (2023, s. 41) ise aynı üst terime bağlanan alt terimlerin her

⁴⁷ Tam tersi, üst anlamlı terim (*ing. superordinate term, fr. hyperonyme*) için bk. (Boztaş ve Okyayuz Yener, 2005, s. 108).

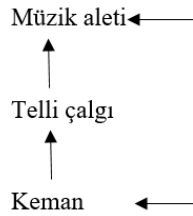
⁴⁸ Yanaltanlamlı için bk. (Günay, 2007, s. 93).

birini “co-hiponim” olarak adlandırır. Örneğin ilkbahar, sonbahar, yaz, kış adları mevsim sözcüğünün yanaltanlamlıdır. Yanaltanlamlılıkta (*fr. cohyponymie*) aynı düzeydeki dilsel birimler arasındaki ilişkiler söz konusudur. L’Homme (2004, s. 93) şekil 3’te yanaltanlamlıları diğer bir ifadeyle ortak hiponimleri, şekil 4’te hiyerarşik (*tr. taksonomik, sınıfsal*) ilişkiyi örneklendirmiştir.

Şekil 3: Yanaltanlamlılar (Ortak Hiponimler)

Şekil 3’te mobilya hiperonim yani üst anlamlı terimdir. Oturak, yatak, dolap hiponim, alt anlamlı terimlerdir. Sandalye, koltuk, tabure ise üst anlamlı oturak teriminin yanaltanlamlıları yani ortak hiponimleridir. Aralarındaki ilişki geçişlidir.

Şekil 4: Hiyerarşik İlişki

Şekil 4’te üst anlamlı terim olan müzik aletinin, alt anlamlıları telli çalgı ve kemandır. Aralarında içindeleme ilişkisi bulunur. Keman telli bir çalgıdır, telli çalgı bir müzik aletidir. Müzik aleti, kemandır. Keman ise bir müzik aletidir. Bu üç sözcük arasında dikey ve geçişli bir ilişki bulunur. Alt anlamlı terimlerin her biri diğerinin yerine geçebileceğinden dolayı aralarında geçişli bir ilişki mevcuttur.

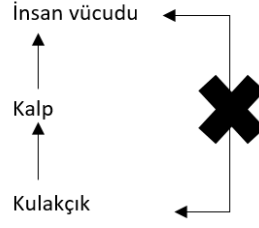
8.3. Parça Adlılık ve Bütün Adlılık (Meronimi ve Holonimi) İlişkisi

Parça ve bütün ilişkisi, parça adlı sözcükler ile bütün adlı sözcükler arasındaki ilişkiyi niteler. “Parça adlılık (*tr. meronimi, fr. méronymie*), bütünü niteleyen holonim (*fr. holonyme*) ve parçayı niteleyen meronim (*fr. méronyme*) içerir” (L’Homme, 2004, s. 98). Meronim ve holonim arasında dikey bir ilişki bulunur. Örneğin piston, motorun bir parçasıdır. Bu durumda piston meronim, motor holonimdir. İçel (2017, s. 76) bütün adlı (*fr. holonyme*) için tümel anlamlı sözcük, parça adlı (*fr. méronyme*) için tikel anlamlı sözcük ifadelerini kullanmıştır.

Şekil 5: Parça Adlılık (Meronimi) İlişkisi

L’Homme (2004, s. 99) kalp ve kulakçık sözcüklerinin parça-bütün ilişkisini incelemiştir. Şekil 5’te görüldüğü üzere, kalp bütünü, kulakçık parçayı niteler. Kulakçık, kalbin bir parçasıdır. Bu durumda kalp holonim, kulakçık meronimdir, bu iki sözcük arasında dikey bir ilişki bulunur.

Şekil 6: Parça Adlılık (Meronimi) İlişkisi – Geçişsiz İlişki

Şekil 6’da görüldüğü üzere bütün adın birden fazla parça adı olabilir. Yani bir holonimin, birden fazla meronimi olabilir. Anatomiden örnek vermek gerekirse insan vücudu kol, ayak, gövde, kafa olmak üzere birden fazla parça ada sahiptir. Parça adlı sözcükler arasında yatay ilişki bulunur. İnsan vücudunun parçaları ortak meronimler (*fr. co-méronymes*) olarak tanımlanır. İnsan vücudu, bütünün adıdır. Kulakçık kalbin bir parçasıdır, kalp insan vücudunun bir parçasıdır. Aralarındaki ilişki geçişsizdir. Bu durumda meronimi ilişkiselliği geçişli değildir. Nitekim ilgili örnekte parça ad ile bütün ad arasındaki ilişkide, parça adlar bütün adların yerine geçemez.

Bütün adlı sözcük, parça adlı sözcüğü içerir. “Kalem-ucu, kapı-kolu, fotoğraf-çerçevesi, çanta-kulpu, üzüm-çöpü, armut-sapı vb.” (Günay, 2007, s. 163) parça-bütün ilişkisine örnek teşkil eder. Önce bütün ad sonra iyelik eki ile birlikte parça adı kullanılır. Örneğin pedal bisikletin, kol vücudun, tırnak parmağın, kapı evin, yelken geminin bir parçasıdır. Pedal, kol, tırnak, kapı, yelken parça adlı (*tr. meronim*) sözcüklerdir. Parça adlar bütün adı oluşturduğuna göre bisiklet, vücut, parmak, ev, gemi bütün ad (*tr. holonim*) durumundadır. Bu örnekler, parça-bütün ilişkisinin sıralı düzene bağlı olduğunu ortaya koyar. Anlam ilişkisi, yalnızca isimler arasında değil, fiiller ve sıfatlar arasında da bulunur.

Tablo 6: Günay’a Göre Anlam İlişkileri

A) Sıralıdüzen ⁴⁹ ve içinde barındırma ilişkisi	B) Denklik (eşdeğerlik) ya da karşıtlık ilişkisi
1) Altanlamlılık ⁵⁰	1) Denklik ilişkisi: eşanlamlılık
2) Üstanlamlılık	2) Karşıtlık ilişkisi: karşıtanlamlılık
3) Parça-bütün ilişkisi	3) Yanaltanlamlılık

Günay’a (2007, s. 150) göre, sözlüksel birimler arasındaki anlamsal ilişkiler aynı düzeye ait olmayan birimleri ilgilendiriyorsa sıralıdüzene ve içindelemeye bağlı bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkiler aynı düzeydeki birimler arasında ise denklik (eşdeğerlik) ya da karşıtlık ilişkileri söz konusudur. Örneğin alt anlamlılık, üst anlamlılık ve parça-bütün ilişkisi sıralıdüzen ve içinde barındırma ilişkisi kapsamında değerlendirilir. Eş anlamlılık, denklik ilişkisi; karşıt anlamlılık ise karşıtlık ilişkisi kapsamında değerlendirilir. Yanaltanlamlılık da denklik - karşıtlık ilişkisi altında sınıflandırılır.

Tablo 7: Mortureux’ye Göre Anlam İlişkileri

A) Benzerlik	B) Sıralı düzen/hiyerarşi	C) Dayanışıklık
1) Eş anlamlılık	1) Üst anlamlılık	1) Metonimi

⁴⁹ Sıralıdüzen için bk. (Günay, 2007, s. 150). Aşama düzeni (*fr. hiérarchie*) için bk. (Kıran ve Korkut, 2018, s. 37). Aşama sırası için bk. (İçel, 2017, s. 76).

⁵⁰ Günay (2007) tarafından “altanlamlılık, üstanlamlılık, eşanlamlılık, karşıtanlamlılık” sözcükleri bitişik yazılmıştır. Günümüzde TDK’ya göre “alt anlamlılık, üst anlamlılık, eş anlamlılık, karşıt anlamlılık” olarak ayrı yazılmaktadır.

2) Zıt anlamlılık	2) Alt anlamlılık	2) Bütün adlılık/Parça adlılık
-------------------	-------------------	--------------------------------

Mortureux (2008) anlam ilişkilerini benzerlik, sıralıdüzen, dayanışıklık olmak üzere üç aşamada ele almıştır. Anlamsalbilimsel açıdan eş anlamlılık, zıt anlamlılık benzerliği; üst anlamlılık, alt anlamlılık sıralı düzeni; metonimi, bütün adlılık/parça adlılık ise dayanışıklığı ortaya koyar.

Tablo 8: Lehmann ve Martin-Berthet'e Göre Anlam İlişkileri

A)Sıralı düzen ve İçindeleme/içinde barındırma ilişkisi	B)Eşdeğerlik ve Zıtlık ilişkisi
1)Alt anlamlılık ve üst anlamlılık 2)Parça-bütün ilişkisi: parça adlılık, bütün adlılık	1)Eş anlamlılık 2)Zıt anlamlılık 3)Yanaltanlamlılık

Lehmann ve Martin-Berthet (2008) anlam ilişkilerini iki gruba ayırmışlardır. Alt anlamlılık, üst anlamlılık, parça adlılık, bütün adlılık sıralıdüzen ve içindeleme (içinde barındırma) ilişkisi kapsamında; eş anlamlılık, zıt anlamlılık, yanaltanlamlılık ise eşdeğerlik ve zıtlık ilişkisi kapsamında sınıflandırılmıştır.

Meronimik ilişkilerin yani sözcüklerin parça-bütün ilişkilerinin araştırmacılar tarafından farklı ulamlarda sınıflandırıldığı gözlemlenmiştir. L'Homme (2004, s. 100-102) tarafından parça adlılık altı ulamda ele alınmıştır: 1. öge-grup, 2. bileşen-bütün, 3. parça-bütün, 4. madde-nesne, 5. eylem-evre, 6. bölge-yer. Lehmann ve Martin-Berthet (2013, s. 78) parça adı ile ilgili genel ulamlardan söz ederek daha farklı sınıflandırmaların da yapılabileceğini belirtmişler ve meronimik ilişkileri altı ulamda örneklendirmişlerdir: 1. öge/grup: ağaç/orman, müzisyen/orkestra. 2. bileşen/bütün: kulp/fincan, tekerlek/araba. 3. parça/bütün: dilim/pasta, lapa/kar. 4. madde/nesne: deri/valiz, çelik/bisiklet. 5. eylem/evre: söylev/söylevin sonu. 6. bölge/yer: vaha/çöl. Chaffin'den (1992) aktaran Tufar (2007, s. 78) meronimik ilişkileri yedi ulamda örneklendirmiştir: 1. nesne/parça: el/parmak. 2. olay/kahraman: rodeo/cowboy. 3. grup/öge: orman/ağaç. 4. bütün/kesit: pasta/dilim. 5. süreç/adım: büyüme/erginlik. 6. alan/mekân: orman/kayran. 7. nesne/madde: lens/cam.

YÖNTEM

Araştırmanın deseni, betimsel nitel araştırma olarak belirlenmiştir. *Yetenekli Eller: Ben Carson'ın Öyküsü* adlı filmde yer alan tıp terimlerine yönelik izleksel (terimbilimsel) araştırma yürütülmüştür. Araştırma verileri, "dokümanlara ulaşma, orijinalliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma aşamalarının uygulandığı bir yöntem" (Yıldırım ve Şimşek, 2011) olan doküman inceleme yöntemiyle elde edilmiştir. Haziran 2023'te toplanan araştırma verileri, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Filmde anestezi ve reanimasyon, kalp ve damar cerrahisi (kardiyovasküler cerrahi), plastik, rekonstrüktif ve estetik cerrahi, beyin ve sinir cerrahisi (nöroşirurji) olmak üzere farklı tıp dallarına ait terimler tespit edilmiştir. Filmde geçen tüm tıp terimleri incelemeye dâhil edilmiştir. Terimlerin dillerarası aktarımlarında görülen terim oluşturma yöntemleri, çeviri çözümleri ve parça-bütün ilişkisi belirlenmiştir. Terim odaklı çözümleme ile İngilizce tıp terimlerinin Fransızca, İspanyolca ve Türkçe karşılıkları ödünçleme, öykünme, birleşik terim, birden çok sözcükle karşılama, yabancılaştırma ve türetme kavramları üzerinden örneklendirilmiştir. Terimlerin Türkçe dublaj ve alt yazı çevirileri ise yeniden tanımlama ve yeniden düzenleme kavramları üzerinden örneklendirilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Tıp terimleri oluşturulurken altı farklı yöntemin kullanıldığı saptanmıştır. 17 adet ödünçleme terim, 22 öykünme terim belirlenmiştir. Öykünme başlığı altında 11 adet tam çevirme, 8 adet yarı çevirme, 3 adet serbest çevirme kelime saptanmıştır. 3 adet birleşik/bileşik terim, 1 adet yabancılaştırma yoluyla oluşturulmuş terim, 6 adet birden çok sözcükle karşılanan terim gözlemlenmiştir. Türetme başlığı altında 15 adet terim incelenmiştir.

Ödünçleme

Ödünçleme (Boztaş ve Okyayuz Yener, 2005; Berk, 2005; Günay, 2007; Karaağaç, 2022), uluslararasılaştırma (Karaman, 2017), doğrudan aktarım (Yazıcı, 2007; Berk, 2005), alıntı kelime (Sarı, 2014), alıntı (Topaloğlu, 2019), ödünç terim (Yazıcı, 2007 ve Karaman, 2017), ödünç kelime (Karaağaç, 2022), çevirme yolu ile anlam alınması (Aksan, 1962) kavramlarının ödünçleme⁵¹ terimi yerine kullanıldığı gözlemlenmiştir. 17 adet ödünçleme terim tespit edilmiştir.

Tablo 9: Ödünçleme

Örnek	İngilizce	Fransızca	İspanyolca	Türkçe
1	doctor	docteur	doctor	doktor
2	cesarean	césarienne	cesárea	sezaryen
3	tumor	tumeur	tumore	tümör
4	hemispherectomy	hémisphérectomie	hemisferectomia	hemisferektomi
5	lobectomy	lobectomie	lobectomia	lobektomi
6	reconstruction	reconstruction	reconstrucción	rekonstrüksiyon
7	oxygen	oxygène	oxígeno	oksijen
8	cardiothoracic	cardiothoracique	cardiotorácicos	kardiyotorasik
9	pericardium	péricarde	pericardio	perikard
10	cardio	cardio	cardiociugía	kardiyo
11	dura	dure-mère	duramadre	dura
12	torcula	torcular	tórcula	torkular
13	pump	pompe	bomba	pompa
14	stable	stable	estable	stabil
15	organ	organe	órgano	organ
16	propane	propane	propano	propan
17	disease called von hippel-lindau	maladie de hippel-lindau	von hippel-lindau	von hippel-lindau ⁵² (VHL) adında bir hastalık

Tablo 9’da görüldüğü üzere, İngilizce, Fransızca ve İspanyolca terimlerin yazımında görülen “c” harfi, Türkçede “k” harfine dönüşmüştür. Örneğin, doctor-doktor, lobectomy-lobektomi, reconstruction-rekonstrüksiyon, cardiothoracic-kardiyotorasik, pericardium-perikardı, cardio-kardiyo, torcula-torkular. Terimlerin Türkçeye olduğu gibi geçtiği gözlemlenmiştir. Organ ve dura

⁵¹ Bu çalışmada ödünçleme terimi tercih edilmiştir.

⁵² Alman oftalmolog (göz hastalıkları uzmanı) olan Dr. Eugen von Hippel, ve İsveçli bir patolog olan Dr. Arvid Lindau, VHL hastalığının isim babalarıdır.

terimleri, İngilizceden Türkçeye doğrudan aktarım yoluyla geçen terimlerdir. On yedinci örnekteki von hippel-lindau, özel adların birleşimiyle oluşturulan bir hastalık adıdır. Terimin dış dünyada gönderim yaptığı göndergesi bulunduğu göre, sözcük anlambilimi kapsamındaki gönderimsellik kuramı bağlamında değerlendirilebilir.

Öykünme

Öykünmede terim olduğu gibi alıntılanmaz, kaynak dildeki terimin hedef dilde birebir çevirisi gerçekleşir. Öykünme yoluyla dile giren terimler, hedef dilin sözvarlığına dâhil olurlar. Öykünme kapsamında 22 terim tespit edilmiştir. Aksan'ın (1962, s. 214-227) sınıflandırmasına göre tam çevirme, yarı çevirme, serbest çevirme terimler belirlenmiştir.

Tablo 10: Öykünme

Örnek	İngilizce	Fransızca	İspanyolca	Türkçe	
1	anesthesia monitor	moniteur d'anesthésie	monitore de anestesia	anestezi monitörü	Tam çevirme kelimeler
2	venous sinus	sinus veineux	seno venoso	venöz sinüsü ⁵³	
3	sagittal sinus	sinus sagittal	seno sagital	sagitta sinüsü ⁵⁴	
4	vascular reconstruction	reconstruction vasculaire	reconstrucción vascular	vasküler rekonstrüksiyon ⁵⁵	
5	sinus rhythm	rythme sinusal	ritmo sinusal	sinüs ritmi ⁵⁶	
6	problem of exsanguination	problème d'exsanguination	problema del desangramiento	eksangüinasyon problemi ⁵⁷	
7	fetal monitor	monitoring	monitor fetal	fetal monitörü ⁵⁸	
8	aortic cross- clamp	clamp pour crosse aortique	pinzamiento cruzado de la aorta	aort kros klempisi ⁵⁹	
9	formula for methane	formule de méthane	fórmula del metano	metan formülü	
10	neurological function	fonction neurologique	función neurológica	nörolojik fonksiyonlar	
11	anesthesiology team	équipe d'anesthésiologie	equipo de anestesiología	anestezi ekibi	
12	compound microscope	microscope optique	uso del microscopio	bileşik mikroskobu	Yarı çevirme kelimeler
13	cranial separations	séparations crâniennes	separaciones craneales	kafatası ayrılıkları	

⁵³ Beyin ve kafatasının içinde bulunan genişlemiş venöz damar boşluklarıdır.

⁵⁴ Beyin zarları (meninks) arasında bulunan ve venöz kanı toplayan genişlemiş damar boşluklarından biridir. Beynin üst kısmında, beyin zarlarının orta hattında yer alır.

⁵⁵ Damarların onarılması veya yeniden yapılandırılması anlamına gelir. Cerrahi bir işlemdir.

⁵⁶ Kalp ritminin normal ve düzenli bir biçimde atmasını ifade eden bir terimdir.

⁵⁷ Bu terim, vücudun hızla ve önemli miktarda kan kaybetmesini ifade eder. Eksangüinasyon problemi, çeşitli sağlık durumları veya yaralanmalar sonucu meydana gelen aşırı kan kaybının oluşturduğu ciddi sorunları içerir.

⁵⁸ Hamilelik sırasında fetusun kalp atışlarını ve annenin rahim kasılmalarını izlemek için kullanılan tıbbi bir cihazdır. Bu monitörler, fetal sağlığı değerlendirmek ve doğum sürecini izlemek amacıyla kullanılır.

⁵⁹ Genellikle kalp ve damar cerrahisinde kullanılan bir tür cerrahi alet veya cihazdır. Bu klemp, aort damarının geçici olarak kapatılmasını sağlar, böylece cerrahlar bu damar üzerinde güvenli bir şekilde çalışabilirler.

14	cardioplegic needle	aiguille de cardioplégie	aguja cardiopléjica	kardiyopleji iğnesi ⁶⁰	
15	hypothermic arrest	arrêt hypothermique	parada hipotérmica	hipotermi krizi ⁶¹	
16	cardiovascular surgeons	en cardio	cirujanos cardiovasculares	kardiyovasküler cerrahlar	
17	hand-eye coordination	coordination visio-motrice	coordinación visual y manual	el-göz koordinasyonu	
18	rasmussen's	syndrome de rasmussen	syndrome de rasmussen	rasmussen sendromu/teşhisi	
19	saline coolant solution	solution de remplacement du sang	solución salina refrigerante	tuz soğutucu solüsyonu	
20	vital signs	signes vitaux	signos vitales	yaşamsal bulgular	Serbest çevirme kelimeler
21	fluid pressure	pression du fluide	presión del fluido	sıvı basıncı	
22	occipital craniopagus twins	un des jumeaux	siameses craneópagos occipitales	artkafa ikizleri	

Tablo 10'da görüldüğü gibi, 11 adet tam çevirme terim (anestezi monitörü, venöz sinüsü, sagitta sinüsü, vasküler rekonstrüksiyon, sinüs ritmi, eksangüinasyon problemi, fetal monitörü, aort kros klemp, metan formülü, nörolojik fonksiyonlar, anestezi ekibi), 8 adet yarı çevirme terim (bileşik mikroskobu, kafatası ayrılıkları, kardiyopleji iğnesi, hipotermi krizi, kardiyovasküler cerrahlar, el-göz koordinasyonu, rasmussen sendromu/teşhisi, tuz soğutucu solüsyonu), 3 adet serbest çevirme terim (yaşamsal bulgular, sıvı basıncı, artkafa ikizleri) belirlenmiştir. On sekizinci örnekteki rasmussen, sözcük anlambilimi kapsamındaki gönderimsellik kuramı ile ilişkilendirilebilir. Zira bir terimin anlamı, dış dünyada gönderim yaptığı göndergesidir. Özel adları merkeze alan bu kuram, adbilim ile bağdaştırılabilir. Nitekim adbilim, varlıkların adlandırılma ilkelerini araştırır. Rasmussen teşhisi, özel adı koruyarak çevirme stratejisine örnek teşkil eder.

Birleşik / Bileşik Terim

İki ya da daha çok sözcüğü birleştirerek yeni bir sözcük oluşturulabilir. Özdemir'e (1973, s. 27-28) göre birleştirme, beş biçimde gerçekleştirilebilir:

1-Her iki ögesi de ad olanlar: *Çanakyaprağı, kirazelməsi, mercanköşk, sinirdoku, güneybatı* gibi. 2-Birinci ögesi sıfat, ikinci ögesi ad olanlar: *Akyuvar, alyuvar, karaciğer, gözülüklüyılan* gibi. 3-Birinci ögesi eylem, ikinci ögesi ad olanlar: *Dönerayna, atardamar, küstümotu* gibi. 4-Birinci ögesi ad, ikincisi eylem olanlar: *Tanksavar, ışıkölçer, uzgörür, kuşkonmaz* gibi. 5-Her iki ögesi eylem olanlar: *Uyurgezer, gelgit, biçerdöver, biçerbağlar* gibi.

⁶⁰ Kalp cerrahisi sırasında kalbin korunması için kullanılan özel bir iğne türünü ifade eder. Ancak, genellikle kardiyopleji ile ilgili uygulamalarda kullanılan aletler, iğnelerden çok infüzyon setleri ve özel solüsyonlar olur. Kardiyopleji, kalbin geçici olarak dinlendirilmesi ve korunması amacıyla yapılan bir tekniktir ve bu teknik genellikle özel çözümlerle gerçekleştirilir.

⁶¹ Vücut sıcaklığının 35°C (95°F) altına düşmesi durumudur. Vücut ısısının bu seviyelere düşmesi, organların ve sistemlerin normal işlevlerini sürdürmemesine neden olabilir.

Sözlüksel biçimbilim süreçlerinden bileştirme, öz kaynaklı yollarla dile yeni sözcükler kazandırmaktadır. “Bileştirme, bağımsız anlamları olan sözcükleri ortak bir anlama katkı sağlamak amacıyla bir araya getiren sözcük yapma sürecidir. Çıktıları bileşik sözcük adını alır” (Balcı, 2018, s. 168). Bileşik sözcükler, bazen aynı bazen de farklı sözcük sınıfından gelen (ad+ad, sıfat+ad, eylem+ad, ad+sıfat, sıfat+sıfat, ad+eylem, sıfat+eylem, eylem+eylem) bileşenlerden oluşurlar. Bileşenler, yalın veya ek almış olabilir. Balcı’ya (2018, s. 170) göre Türkçede bileşikler, altı ulamda sınıflandırılabilir:

- 1-Bileşenlerinin başlı ya da başsız olmasına göre (içmerkezli, dışmerkezli bileşikler)
- 2-Başın ulamına göre (adsıl bileşikler, eylemcil bileşikler)
- 3-Adsıl başa göre (ad+ad, sıfat+ad, eylem+ad, ad+sıfat, sıfat+sıfat)
- 4-Eylemcil başa göre (ad+eylem, sıfat+eylem, eylem+eylem)
- 5-Ad+ad bileşiklerinin biçimbilimsel yapısına göre -(s)I tamlama ekini alanlar: a. tamlama eki kalıplaşmış yapılar: ayakkabı, denizaltı. b. tamlama eki kalıplaşmamış yapılar: el çantası, ev ziyareti, çay bahçesi)
- 6-Ad+ad bileşiklerinin biçimbilimsel yapısına göre -(s)I tamlama ekini almayanlar: dilbilim, başbakan, başrol, cam bardak, kadın dekan).

Tablo 11: Birleşik/Bileşik Terim

Örnek	İngilizce	Fransızca	İspanyolca	Türkçe
1	o.r.	salle d’opération	quirófano	ameliyathane
2	skull	crâne	cráneo	kafatası
3	hospital	hôpital	hospital	hastane

İngilizce operating room, kısaltılarak başharflerle aktarılmıştır, başharflemeye örnektir. Türkçe ameliyathane sözcüğü içmerkezli, adsıl bileşiktir, adsıl başa göre iki adın birleşiminden oluşmuştur, biçimbilimsel yapıya göre -(s)I tamlama eki almamıştır. Dolayısıyla adsal birleşkebirime örnektir. Kafatası, “kafa” baş ögesi olarak anlamı belirleyen unsur olduğundan içmerkezli bir bileşiktir. Adsıl bileşiktir, adsıl başa göre iki adın birleşiminden oluşmuştur, -(s)I tamlama ekini almıştır, tamlama eki kalıplaşmış bir yapıdadır. Hastane, içmerkezli bileşiktir, adsıl başa göre sıfat ve adın birleşiminden oluşmuştur, biçimbilimsel yapıya göre -(s)I tamlama eki almamıştır.

Birden çok sözcükle karşılama

Tablo 12: Birden çok sözcükle karşılama

Örnek	İngilizce	Fransızca	İspanyolca	Türkçe
1	mentally retarded epileptic	épileptique attardée	epiléptica con retraso mental	zihinsel özürlü epilepsi hastası
2	gray matter	1 kg de matière grise	materia gris	bir kilo gri madde ⁶²
3	brain surgeon	neurochirurgien	neurocirujano	beyin cerrahı
4	neurosurgeon	neurochirurgien	neurocirujano	beyin doktoru
5	cardiac surgeons	chirurgiens cardiologues	cirujanos cardiovasculares	kalp cerrahları
6	plastic surgeons	plasticiens	cirujanos plásticos	plastik cerrahlar

⁶² Beyin, gri madde ve ak madde olmak üzere iki kısımdan oluşur. Korteks gri maddedir.

Birden çok sözcükle karşılama Özdemir (1973) tarafından örneklendirilen terim yapma yollarındandır. Bir kavramın, sözcük öbeği ile karşılanmasıdır. İki ya da ikiden çok sözcük tek bir kavramı belirleyecek biçimde öbekleşir: *Karışık devirli ondalık kesir, en büyük ortak tam bölen, düzgün altıgen, düşey daire çevresi* gibi. Tablo 12’de görüldüğü üzere İngilizce “mentally retarded epileptic”, Türkçe “zihinsel özürlü epilepsi hastası” olarak birden çok sözcükle karşılanmıştır. “Epilepsi” ödünçleme terimdir. Örnek 2’de yer alan gri madde, dolaylamaya örnektir, dolaylı yoldan beyni niteler. Bir kavramın birden çok sözcükle ifade edilmesi dolaylama olarak adlandırılır. Örnek 3 ve 4’te yer alan İngilizce “neurosurgeon”, Fransızca “neurochirurgien” ve İspanyolca “neurocirujano” birleşik terimlerdir. İngilizce “brain surgeon” ve Türkçe “beyin cerrahı” ile “beyin doktoru” birden çok sözcükle karşılanan terimlerdir. Örnek 5’te yer alan terimler tüm dillerde iki sözcükle karşılanmıştır. Örnek 6’da yer alan İngilizce “plastic surgeons”, İspanyolca “cirujanos plásticos” ve Türkçe “plastik cerrahlar” sözcük öbeği ile karşılanmıştır dolayısıyla birden çok sözcükle karşılanan terimlerdir.

Yabancılaştırma

Tablo 13: Yabancılaştırma

Örnek	İngilizce	Fransızca	İspanyolca	Türkçe
1	penfield 3	penfield 3	disector	penfield 3

Çeviri çözümlerinden yabancılaştırma, kaynak dildeki terimi hedef dile olduğu gibi aktarma işlemidir. Penfield, ameliyatlarda kullanılan çelik diseksiyon aletidir. Kanadalı beyin cerrahı Wilder Graves Penfield (1891-1976) lokal anestezi ile beyin ameliyatlarını gerçekleştirmiştir. Ameliyat sırasında hastası ile konuşabilen Penfield, beyin haritalama konusunda yaptığı çalışmalarla tanınmıştır. Tablo 13’te yer alan İngilizce, Fransızca ve Türkçe terimler yabancılaştırmaya örnektir, ilgili dillerde özel ad korunarak terim oluşturulmuştur. Sözcük anlambilimi kapsamındaki gönderimsellik kuramı çerçevesinde Kanadalı beyin cerrahı Wilder Graves Penfield’e gönderim yapılmıştır. İspanyolca “disector” ise Latince’den ödünçleme terime örnektir.

Türetme

Türetme, eklemeli ve eklemesiz olmak üzere iki grupta incelenir. 1.Eklemeli türetme: Türetim ekleriyle tabanları arasındaki anlamsal bağ türetim, biçimbilimsel bağ ise ekleme olarak adlandırılır. Bu süreçler önek, içek ve sonekler kullanılarak önekleme, içekleme ve sonekleme şeklinde gerçekleştirilir (Balcı, 2018, s. 162). Türkçede türetim ekleriyle addan ad, eylemden ad, addan eylem ve eylemden eylem yapılabilir. Yabancı kökenli tabanlardan ad, yabancı kökenli tabanlardan eylem türetilir. 2.Eklemesiz türetme: Diller eklemesiz türetme sürecinde tabanı büyütme ya da indirgeme yoluna giderek ikileme, gerioluşum ve kısaltma olarak adlandırılan ve üretkenlikleri dilden dile değişen biçimbilimsel yöntemler kullanılmaktadırlar (Balcı, 2018, s. 166). 2.1.İkileme; tam ikileme (koşa koşa), yarı ikileme (bomboş), m’li ikilemeler (şaka maka) olmak üzere üçe ayrılmaktadır. 2.2.Gerioluşum: Tabanı (eylem veya ad) türevden büyük olan sözcük yapma sürecidir. Örneğin, eylem+or → ad: (exhibit+or → exhibitor) (Balcı, 2018, s. 167). 2.3.Kısaltma; kırpma, başlık kısaltma ve karma tabanın yapısını büyüten değil indirgeyen süreçlerdir (Balcı, 2018, s. 168).

Tablo 14: Türetme

Örnek	İngilizce	Fransızca	İspanyolca	Türkçe
1	operation	opération	operación	ameliyat
2	anemic	anémique	anemia	kansız
3	pressure	pression	presión	basınç
4	new interne	nouvel interne	nuevo interno	stajyer
5	swelling	tuméfaction	inflamación	şişkinlik
6	stitch	suture	sutura	dikiş
7	seizures	elle convulse	convulsiones	nöbet
8	contractions	des contractions	contracciones	kasılma
9	light	lampe	luz	ışık
10	clamp	clamp	pinza	pens
11	foley	sonde	sonda	sonda
12	bipolar	bipolaire	bisector	koter
13	cottonoids	cotonoïdes	cotonoides	pamuk
14	scalpel	scalpel	bisturí	neşter
15	saw	scie	sierra	testere

Tablo 14’te görüldüğü üzere İngilizce, Fransızca ve İspanyolca dillerindeki terimler (örnek 1’den örnek 6’ya kadar) ödünçlemeye örnek teşkil eder. Türkçe “ameliyat”, Arapça kökenli bir kelimedir. İkinci örnekteki kansız, kan sözcüğüne -sız olumsuzluk eki getirilerek addan sıfat (kansız) türemiştir. Üçüncü örnekteki basınç terimi, eklemeli türetmeye örnektir, eylemden ad (bas-ınç) türemiştir. Dördüncü örnekteki stajyer terimi, Fransızca “stagiaire” sözcüğünden ödünçlemedir. İngilizce “new interne”, Fransızca “nouvel interne”, İspanyolca “nuevo interno” terimleri tam çevirme terimlere örnektir. Beşinci örnekteki şişkinlik, eylemden ad (şiş-kin-lik) türemiştir. -lik soneki ile sonekleme şeklinde eklemeli türetme gerçekleşmiştir. Altıncı örnekteki dikiş, Farsça kökenlidir, eylemden ad (dik-iş) türemiştir. Yedinci örnekteki nöbet, Türkçeye Arapçadan geçmiştir, eklemesiz türetmeye örnektir. Fransızca “nöbet geçiriyor” anlamına gelen ifade yer değiştirmeye örnektir. Zira fiil (*fr. convulser*), isime (*tr. nöbet*) dönüşmüştür. Sekizinci örnekteki kasılma terimi, “kasılmak” fiilinden türetilmiş, eylemden ad türemiştir. Tablo 14’te örnek 9’dan örnek 15’e kadar ameliyat gereçleri yer almaktadır. Işık, ısımak fiilinden türemiş, eylemden ad türemiştir. Türkçe pens terimi, Fransızca “pince” sözcüğünden ödünçlemedir. Bu sözcük Fransızca “pincer” “çimdiklemek, kıstırmak” fiilinden türemiş, eylemden ad türemiştir. Türkçe sonda terimi, Fransızca “sonde” sözcüğünden ödünçlemedir. Türkçe koter terimi, Fransızca “cautère”, Latince “cauterium” sözcüğünden ödünçlemedir. İngilizce “cottonoids”, Fransızca “cotonoïdes” ve İspanyolca “cotonoides” ödünçlemeye örnektir fakat Türkçe karşılığı pamuk, Orta Farsçadan (pambak veya pambuk) alıntılanmıştır. Cerrah bıçağı anlamına gelen neşter terimi, Farsçadan nîştar sözcüğünden ödünçlemedir. Testere terimi, Farsça dastarre sözcüğünden alıntıdır. Farsça dast “el” ve Farsça arre “bıçkı” sözcüklerinin bileşiğidir.

Parça Adlılık-Bütün Adlılık İlişkiseliliğinde Tıp Terimleri

Bu bölümde terimler, parça adlılık-bütün adlılık ilişkisi bakımından incelenmiştir. Parça adlı ve bütün adlı terimler belirlenmiş, tablo 15’te örneklendirilmiştir. Tablodaki < işareti kapsıyor anlamına gelmektedir. Meronim, parça adı; holonim, bütün adı ifade etmektedir.

Tablo 15: Parça Adlılık-Bütün Adlılık İlişkiselliğinde Tıp Terimleri

organ < vücut
tümör < organ
kan < damar
kafatası < vücut
beyin < kafatası
dura < beyin
torkular < beyin
kalp < göğüs kafesi
kalp < perikard

Organ meronim, vücut holonimidir. Zira organ vücudun bir parçasıdır. Tümör meronim, organ holonimidir. Kan meronim, damar holonimidir. Kafatası meronim, vücut holonimidir. Beyin meronim, kafatası holonimidir. Dura meronim, beyin holonimidir. Torkular meronim, beyin holonimidir. Kalp meronim, göğüs kafesi holonimidir. Kalp meronim, perikard holonimidir. Bu bölümde yer verilen örnekler, Chaffin'den (1992) aktaran Tufar'ın (2007, s. 78) meronimik ilişkileri örneklendirdiği nesne/parça ulamında değerlendirilebilir. Tablo 15'teki terimlerin ortak anlamsal özelliği tıptır. Dolayısıyla sınıflandırma bilimi kapsamında ele alınan parça adlılık ve bütün adlılık, sözcük anlambilimi bağlamındaki anlamsal özellikler kuramı ile ilişkilendirilebilir.

Dublaj ve Alt Yazı Çevirmenlerinin Terimlere Yönelik Çeviri Çözümleri

Bu bölümde filmin dublaj ve alt yazı çevirmenlerinin terimlere yönelik çeviri çözümleri ele alınmıştır. İncelenen terimler Türkçe ile sınırlandırılmıştır. Filmin Türkçe versiyonunun çevirmeni Gamze Özdemir Çorapçı, alt yazı çevirmeni Latif Dörtçelik'tir. Dublaj ve alt yazı çevirmenlerini çeviri sürecinde kısıtlayan unsurlar mevcuttur. Örneğin dublaj çevirisinde özgün filmdeki sözcüklerin sesletim biçimleri ile dublajdaki sözcüklerin sesletim biçimlerinin örtüşmesi beklenir. Bu bakımdan dublajda eşleme önemli bir unsurdur. Alt yazı çevirisinde alt yazının ekranda kapladığı alan ve ekranda kalma süresi önem teşkil eder. Dolayısıyla alt yazı çevirmeni tercih edeceği sözcüklerin, terimlerin kaç harften oluştuğunu dikkate almak durumundadır. Uzamsal ve zamansal kısıtlılık, alt yazı çevirmenini çeviri sürecinde yönlendiren unsurlardır. Tablo 16 ve 17'de yer alan terimler, metin içi tutarlılık ölçütlerinden kavramsal yerdeşlik kapsamında değerlendirilebilir. Dublaj ve alt yazı çevirmenlerinin İngilizce terimlere sundukları Türkçe karşılıklarla filmde kavramsal yerdeşlik sağlanmıştır. Zira terimler arasındaki bağdaşıklık ve tutarlılık korunmuştur. Filmin Türkçe dublaj ve alt yazısında yer alan terimler anlamlı bir bütün oluşturduğundan dolayı yerdeştir. Aynı kelimenin farklı anlamlar taşımasını niteleyen çok anlamlı eşdeğerlik bağlamında herhangi bir terim tespit edilememiştir. Zira kaynak dildeki terimlere karşılık hedef dildeki terimlerin farklı bir anlam taşımadığı, aynı anlamı taşıdığı dolayısıyla eşanlamlı terimler oldukları gözlemlenmiştir.

Tablo 16: Yeniden Tanımlama

Dublaj	Alt Yazı
Görme merkezi	Görüş merkezi
Eksangüinasyon sorunu	Eksangüinasyon problemi
Bipolar	Koter
Konuşma yeteneği	Konuşma yetisi

Hipotermik arest	Hipotermi krizi
Kardiyoplejik iğne	Kardiyopleji iğnesi
Tansiyon	Basınç
Kafa arkasından yapışık ikizler	Artkafa ikizleri
Hasta bakıcı	Hizmetli
Anemili	Kansız
Sorumlu cerrah	Uzman doktor
Kotonoid	Pamuk
Pediyatrik beyin cerrahı	Çocuk beyin cerrahı
Kalp ve göğüs cerrahisi	Kardiyotorasik
Kalp ve damar cerrahları	Kardiyovasküler cerrahlar
Hayati değerler	Yaşamsal bulgular
Aortik çapraz pens	Aort kros klemp
Aspirasyon	Vakum
Damar rekonstrüksiyonu	Vasküler rekonstrüksiyon
Beyin cerrahisi	Nöroloji

Tablo 16'da çevirmenlerin farklı terim kullanımları gözlemlenmiş, yirmi terimin yeniden tanımlandığı belirlenmiştir. Yeniden tanımlama, terimlerin ifade biçimlerinin değiştirilmesi olarak açıklanabilir. Yeniden tanımlama kapsamında incelenen terimlerin eş anlamlı oldukları saptanmıştır. Nitekim eş anlamlılık, farklı kelimelerin aynı anlamı ifade etmesi olarak açıklanabilir. Günlük tıp dili ve tıp jargonu aynı kavramı ifade etse de farklı terimlerle karşılanabilir. Bu duruma örnek olarak “kalp krizi-akut miyokard enfarktüsü, çarpıntı-taşikardi, kanama-hemoraj, bayılma-senkop vb.” verilebilir.

Tablo 17: Yeniden Düzenleme

Dublaj	Alt Yazı
Kafatası ayırma ameliyatları bu yüzden hiç başarılı olamamıştır.	Kafatası ayrılıklarının asla başarılı olamamasının sebebi bu.
Bir kiloluk gri madde yığınıyla hayalleriniz mümkün olabiliyor.	Hayallerinizin hepsi bir kilo gri madde sayesinde mümkün.
Hastalıklı hücrelerin işlevlerini üstlenip sonunda nörolojik işlevi geri kazanıyor.	Ölü hücrelerin işlevlerini üstleniyorlar ve sonunda nörolojik fonksiyonları geri getiriyorlar.
Beynin sol lobu konuşma alanını kontrol eder.	Beynin sol tarafı konuşma bölgesini kontrol ediyor.
Kanın yerine tuz soğutucu çözelti enjekte etmeye hazırlanın.	Kanı değiştirmek için tuz soğutucu solüsyonu enjekteye hazırlanın.
Sert zara ulaşmak için kafatasını kaldırıyorum.	Duraya ulaşmak için kafatasını çıkarıyoruz.

Tablo 17'deki altı örnek, yeniden düzenleme kapsamında ele alınmıştır. Yeniden düzenleme kapsamında metnin anlamı değişmez, metnin mikro ve makro yapısı değişebilir. Mikro yapıda, çevirmenlerin terim seçimleri farklı olabilir. Örneklerden hareketle dublaj ve alt yazı çevirmenlerinin anlaşılır bir yapı oluşturdukları gözlemlenmiştir. Yeniden düzenleme, edimbilim ile ilişkilendirilebilir. Zira çevirmen, metnin yapısını değiştirir ve metnin anlamını bozmadan daha etkili bir anlatım oluşturur. Bu bağlamda tümce boyutunda farklılıklar gözlemlenebilir.

Yeniden sınıflandırma ise kaynak dildeki kavramın hedef dilde farklı bir kavramla karşılanmasını içerir. Dublaj ve alt yazı çevirmenleri kaynak dildeki kavramlara karşı farklı kavramlar önermemişlerdir. Dolayısıyla yeniden sınıflandırma kapsamında herhangi bir terim tespit edilememiştir.

SONUÇ

Bildirişim aracı olan dil, devingen bir dizge oluşu için değişkendir. Bu değişkenlik, terim oluşturma sürecinde ve terimlerin dillerarası aktarımında zorluklar yaratırken, terim oluşturma yöntemleri ve çeviri çözümleri bu zorlukları aşmaya yönelik çeşitli çözümler sunmaktadır. Bu doğrultuda araştırma nesnesi filmde elde edilen verilerin betimlenebilmesi için uygulamalı sözcükbilime bağlı olarak gelişen terimbilim kapsamında terim oluşturma yöntemleri, uygulamalı dilbilimin sınırları içinde oluşan çeviribilim kapsamında çeviri çözümleri, dilbilim dalları arasında gelişen anlambilim kapsamında terimlerin parça-bütün (meronim-holonim) ilişkisi irdelenmiştir. Türkçe tıp terimlerinin oluşum süreçlerini, dillerarası aktarımda tercih edilen çeviri çözümlerini ve terimlerin parça ad-bütün ad ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, dilin evrimsel sürecine ilişkin önemli bulgular sunmuştur. Ayrıca çalışmada, anlambilim, sözcükbilim, edimbilim, sözlükbilim, kavrambilim ve adbilim gibi dilbilimin alt dallarının yanı sıra sözcük anlambilimi kapsamında kuramlar ele alınarak terimbilim ve çeviribilim ile ilişkilendirilmiştir. Kavramsal sistemlerin inşasında ve temsilinde yeni bakış açıları sunarak yeni araştırma alanları açan ontoterimbilime yer verilmiş, ontoterimbilimin terim çalışmalarını daha sistematik ve yapılandırılmış hale getirebileceği anlaşılmıştır. Dilsel ve söylemsel bir birim olarak terimler, metin içi tutarlılık ölçütleri, çok anlamlı eşdeğerlik, çevirmen yaratımı ve kavramsal yerdeşlik gibi ölçütlerle incelenmiştir. Terim oluşturma yöntemleri ile sözcük anlambilimi arasındaki ilişki ortaya konmuştur. Yabancılaştırma, ödünçleme ve öykünme kapsamında ele alınan ve özel adlardan oluşan terimler, sözcük anlambilimi kapsamındaki gönderimsellik kuramıyla ilişkilendirilmiştir. Bu kuram, özel adları merkeze aldığı için adbilim ile bağdaştırılmıştır.

Yeniden sınıflandırma, yeniden tanımlama, yeniden düzenleme olmak üzere terimlerin çevirisine yönelik çeviri çözümleri de ele alınmıştır. Dublaj ve alt yazı çevirmenlerinin terimlere yönelik çeviri çözümleri dikkate alındığında, tıp terimlerinin Türkçe dublaj ve alt yazı çevirilerinde kimi zaman dublajda kimi zaman da alt yazıda genel izleyici kitlesine uygun olarak günlük tıp dilinin tercih edildiği tespit edilmiştir. Tıp terimlerinin çevirisinde eş anlamlı terimlerin kullanımı dikkat çekmiştir. Kavramdan adlandırmaya giden süreçte anlamdan sözcükbirime, yeniden düzgüleme adbilimsel süreci nitelediğinden dolayı eş anlamlılığın adbilim ile ilişkilendirilebileceği sonucuna varılmıştır. Terimlere yönelik çeviri çözümlerinden yeniden düzenleme, edimbilim ile ilişkilendirilmiştir.

Yapım eki yönünden zengin olan dilimiz Türkçe, terim oluşturmaya elverişli bir dildir. Sondan eklemeli bir dil olması, olumsuzluk bildiren örneklerin olmaması ise terim oluşturmada birtakım zorluklar doğurabilir. Terim oluşturma yöntemlerinden türetme, dildeki terimlerin sayısını artıran bir dil gereksinmesidir. Terim oluşturma ve çeviri çözümü olarak yaygın bir şekilde tercih edilen ödünçleme, terim oluşturmada dili yabancı sözcüklerden arındırmayı amaçlayan öz kaynaklı süreçleri savunanlar tarafından eleştirilse de bütün dillerin evriminde gözlemlenen doğal bir olgu olarak değerlendirilebilir. Alt yazı çevirmenlerinin terimlerin tek anlamlı, tek adlı olma durumunu dikkate alarak 17 adet terimi Türkçe sesletime uyarlayarak kaynak dildeki terime benzer terim önerdiği, 22 adet terimi öykünme yoluyla aktardığı, 1 terimi yabancılaştırma yoluyla olduğu gibi hedef dile ödünçlediği, 6 terimi birden çok sözcükle karşıladığı, 15 terimin aktarımında eklemeli ve

eklemesiz türetme yoluna başvurduğu gözlemlenmiştir. 9 adet tıp teriminin ise parça-bütün ilişkisi örneklendirilmiştir. Çalışma, çeviride biçimsel çözümlemelerden anlam boyutuna geçişin önemine vurgu yaparak, anlamlandırma süreçlerinin derinlemesine incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda çevirinin sadece sözcük düzeyinde değil, terimbilim kapsamında terim odaklı çözümlemelerle anlam ve bağlam düzeyinde de ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır. Anlambilimsel çözümlemelerin çeviri sürecine dâhil edilmesi, çevirmenlerin dillerarası ve kültürlerarası aktarımı daha bilinçli bir şekilde yapmalarını sağlayacaktır.

Sonuç olarak çeviri sürecinde terimin canlı bir varlık olarak kavranması, anlamlandırılması ve aktarılması için terimbilimsel, anlambilimsel ve çeviribilimsel çözümlemeler gerçekleştirilebilir. Anlam çözümlemelerinin çeviri sürecine dâhil edilmesi ve çevirmen adaylarının hedef dilde terim oluşturma yöntemlerini içeren zorunlu bir eğitime tabi olmaları önerilmektedir. Terimlerin dillerarası aktarımı, terim oluşturma yöntemleri ve çeviri çözümleri üzerinden yapılan çözümlemelerle, çevirmenlerin disiplinlerarası bir yaklaşım benimsemesi gerektiği ortaya konmuştur. Ödünçleme, öykünme ve yabancılaştırma (uluslararasılaştırma) yöntemlerinin benzerlikleri doğrultusunda aynı kavramı karşıladıkları iddia edilebilir. Bu bakımdan ödünçleme, öykünme ve yabancılaştırma (uluslararasılaştırma) yöntemlerinin tek bir yöntem altında sınıflandırılması ve tanımlanması yeni bir araştırma konusu olarak önerilebilir. Ödünçleme ve özeladlılık (özelleme) yöntemlerinin aynı düzlemde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği de yeni bir araştırma konusu olarak önerilebilir. Bu çalışmanın terimlerin görsel-işitsel bir bütüne üzerinden İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Türkçe dillerindeki görünümelerini örneklendirmesi bakımından alanyazına katkıda bulunması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksan, Doğan (1962). Anlam Alışverişi Olayları ve Türkçe. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 9, 207-273.
- Aksan, Doğan (2015). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim* (6. basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, Doğan (2024). *Anlambilim – Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi* (5. basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Altay, Osman ve Ulaş, Mustafa (2018). Anlamsal Web Kullanılarak İlaç Ontolojisi Çıkarılması. *Fırat Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 30(1), 169-174.
- Aşkın Balcı, Hülya (2018). *Metindilbilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Baker, Mona (1992). *In other words: a course book on translation*. London: Routledge.
- Balcı, Ayla (2018). Biçimbilim-IV: Sözlüksel Biçimbilim. A. S. Özsoy ve Ü. D. Turan (Ed.), *Genel Dilbilim I* içinde (s. 159-174) Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Berk, Özlem (2005). *Kuramlar Işığında Açıklamalı Çeviribilim Terimcesi*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Boztaş, İsmail ve Okyayuz Yener, Şirin (2005). *Açıklamalı Çeviri Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Bulut, Alev ve Abdal, Göksenin (2018). Kültür Varlıklarının Tanıtımında Çevirinin Rolü: Terim Çevirisi Kararlarına Çeviribilimsel Bakış. M. Yazıcı (Ed.), *Turizm Metinlerinin Çevirisi: İstanbul Örneği* içinde (s. 99-117), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Can, Özgü ve Ünalır, Murat Osman (2010). Ontoloji Tabanlı Erişim Denetimi. *Pamukkale University Journal of Engineering Sciences*, 16(2), 197-206.
- Canım-Alkan, Sinem (2016). Türkçe Akademik Yazımda Çeviri ve Terim Sorunları. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 45(1), 78-79.
- Demir, Nurettin (2018). Biçim Bilgisi. H. Pilancı (Ed.), *Türkçe Biçim Bilgisi* içinde (s. 3-19). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Duman, Seyyare (2022). *Edimbilim, Kavramlar-Yöntemler-Alanlar*. Ankara: Dorlion Yayınları.
- Erten, Asalet (2016). *Tıp Terminolojisi ve Tıp Metinleri Çevirisi – Çeviri, Kuram, Uygulama* (3. basım). Seçkin Yayınları.
- Gambier, Yves (2010). Translation strategies and tactics. Gambier, Y. ve Doorslaer, L. V. (Ed.), *Handbook of translation studies: vol. 1.* içinde (s. 412-418). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Gökçe, Akif ve Batman, Orhan (2022). Turizm Formları: Terimsel Adlandırma Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Journal of New Tourism Trends*, 3(1), 39-59.
- Guidère, Mathieu (2009). *Traduction et Communication Orientée*. Editions Le Manuscrit.
- Gültepe, Yasemin ve Kabataş Memiş, Esra (2014). Kavram Haritalarının Ontoloji Tabanlı Oluşturulması: Kuvvet Konusu Uygulama Örneği. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 3(1), 24-33.
- Günay, Veli Doğan (2007). *Sözcükbilime Giriş*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Günay, Veli Doğan (2016). *Kültürbilime Giriş: Dil, Kültür ve Ötesi...* İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Günay, Veli Doğan (2018). *Söylem Çözümlemesi* (2. basım). İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Günay, Veli Doğan (2020). *21. Yüzyılda Göstergibilim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Güney, Emrullah (1996). Toponimik Terimlerin Sınıflandırılması, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Terim Özel Sayısı, sayı 540, 619-630.
- Güntay, Muhammet (2023). Uygur Türkçesinde Kuş Adlarında Alt Anlamlılık. *Comparative Turkish Dialects and Literatures*, 2(4), 39-48.
- Hartmann, Nicolai (2019). *Ontology: Laying the Foundations*. Berlin, Boston: De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110627350>
- Hirik, Seçil (2020). Eylemlerde Alt-Üst Anlamlılık ve Gerektirme İlişkisi: Kısasü'l-Enbiya Örneği. *TYB Akademi*, 28: 115-142.
- İçel, Duran (2017). *Çeviri Odaklı Fransızca Sözcük Bilgisi*. Ankara: Delta Kültür Yayınevi.
- Kahraman, Mehmet (2013). Güvenlik Bilimine Kavramsal ve Terimsel Bir Yaklaşım, Terminological and Conceptual Approach to Security Sciences. *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 4, 23-44.
- Kahraman, Mehmet (2018). Kavram Terim İlişkisi ve Terim Yapma Yolları. *Saznanje*, 1(1), 662-676.

- Kalafat, Şermin (2023). Bağlam, Nasıl Terim Üretir?: Osmanlı'daki Türkçe Matematik Terimlerinin Oluşumuna İşlevsel (Bağlamsal) Yaklaşım Temelli Bir Bakış. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (60), 267-291.
- Karaağaç, Günay (2022). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaman, Burcu İlkay (2017). *Terimbilimi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kıran, Ayşe ve Korkut, Ece (2018). *Fransızca Sözcük Bilgisi* (3. basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- L'Homme, Marie-Claude (2004). *La Terminologie: Principes et Techniques*. Les presses de l'université de Montréal.
- Lehmann, Alise ve Martin-Berthet, Françoise (2008). *Introduction à la Lexicologie Semantique et Morphologie* (3. basım). Paris: Armand Colin.
- Lehmann, Alise ve Martin-Berthet, Françoise (2013). *Lexicologie Sémantique, Morphologie, Lexicographie* (4. basım). Paris: Armand Colin.
- Mortureux, Marie-Françoise (2008). *La Lexicologie Entre Langue et Discours* (2. basım). Paris: Armand Colin.
- Newmark, Peter (1988). *Approaches to Translation*. Hertfordshire: Prentice Hall.
- Nutku, Uluğ (2006). Felsefenin Temel Disiplini: Ontoloji. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 1 (Haziran 2006), 79-84.
- Odacıoğlu, Mehmet Cem ve Barut, Evren (2018). Çeviri Usul, Strateji ve Yöntemleri Üzerine Bir Analiz. *Tarih Okulu Dergisi*. Yıl 11, Sayı XXXIV, 1363-1392. DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh1184>
- Özcan, Onur (2022a). Terim Oluşturma Yöntemleri Bağlamında Türk Dil Kurumu'nun Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılıklar Adlı Çalışmalarındaki Terimler Üzerine Bir Değerlendirme. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 105-120.
- Özcan, Onur (2022b). Terim Aktarımlarında Terim-Çeviri İlişkisi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 10(1), 214-225. <https://doi.org/10.29228/ijlet.57792>
- Özdemir, Emin (1973). *Terim Hazırlama Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Özel, Sevgi (1977). *Türkiye Türkçesinde Sözcük Türetme ve Bileştirme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztürk Kasar, Sündüz (2009). Dilde Kavramsal Gelişmeye Koşut Olarak Sözbirim ve Terim Üretimi. *Dilbilim* (21), 29-42.
- Öztürk Kasar, Sündüz ve Tuna, Didem (2017). Sosyal Bilimler Alanında Terimcelerin Çevrilmesi ve Türkçe Terim Üretimi. *Turkish Studies*, 12/13, 415-436.
- Paylan, Kerime (2015). *Türkçede Kelime Türetme Yollarına Genel Bir Bakış*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Tez no: 406992)
- Pilav, Salim (2008). Terim Sorunu ve Eğitim Öğretimde Terimlerin Yeri ve Önemi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 267-276.
- Pym, Anthony (2023). *Çeviri Kuramlarını Keşfetmek* (Çev. Cemre Özer Taş, Duygu Göç, Gizem Süren, Hesna Doğanel Kalkan ve Hüseyin Güngör) İstanbul: Everest Yayınları.
- Raková, Zuzana (2016). *Çeviri Kuramları* (Çev. Yusuf Polat). Ankara: Çevirmenin Yayını.

- Raus, Rachele (2013). *La terminologie Multilingue. la Traduction des Termes de L'égalité H/F Dans le Discours International*. De Boeck.
- Rençberler, Alize Can (2020). Terimbilim Odağında ve Çevirmenin Tanıklığında Kuramsal Çeviri. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, (28), 25-55.
- Rey, Alain (1979). *La Terminologie: Noms et Notions*. Collection « Que sais-je ? », P.U.F.
- Rifat, Mehmet (2009). *Göstergebilimin ABC'si* (3. basım). İstanbul: Say yayınları.
- Rifat, Mehmet vd. (2010). *Göstergebilim, Dilbilim ve Çeviribilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Roche, Christophe (2007). Le Terme et Le Concept: Fondements d'une Ontoterminologie. *TOTh 2007: Terminologie et Ontologie: Théories et Applications*, Jun 2007, Annecy, France. pp.1-22. (hal-00202645)
- Sağlam, Musa Yaşar (2007). Türkçe'deki Terim Sorunsalı. *Türkbilig* (14), 168-176.
- Sarı, Mustafa (2014). *Türkçenin Batı Dilleriyle İlişkisi* (2. basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sarıtosun, Nadiye (1992). *Terim Hazırlama Kılavuzu*. İstanbul: İTÜ Terim Hazırlama Komisyonu.
- Şahin, İbrahim (2023a). *Adbilim* (6. basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, İbrahim (2023b). Türk Devletler Teşkilatı, Türklüğün Geleceği ve Terim Meselesi: Ata Mirası Temelinde Ayrıştıran Değil Birleştiren Terminolojiye Geçiş. *Avrasya Terim Dergisi*, 11(3), 124-134.
- Şaş, Ali Kemal (2020). Türkçede Terim Oluşturma Yolları ve Bilişim Terimlerinin Oluşum Süreçleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (21), 242-256. <https://doi.org/10.29000/rumelide.843314>
- Şener, Nilüfer ve Şener, Serkan (2019). Sözcük Anlambilimi. A. S. Özsoy ve Ü. D. Turan (Ed.), *Genel Dilbilim II* içinde (s. 61-72) Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Stolorow, Robert vd. (Çev. Özgür Gelbal) (2014). Öznelerarası Bakış Açısı. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları: 166.
- Stolze, Radegundis (2013). *Çeviri Kuramları* (Çev. Emra Durukan). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Topaloğlu, Ahmet (2019). *Karşılaştırmalı Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tufar, Nicolai (2007). Türk Dilinde Meronimi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, cilt 4, sayı 3, 74-79.
- Türkyılmaz, İbrahim ve Yaşar, Cumali (2008). Semantik Web Teknolojileri. *Akademik Bilişim 2008*, 325-331.
- Uysal, Hülya (2013). *Yabancı Terimleri Türkçeleştirmede Uygulanan Yöntem ve İlkeler: 1932-1950 arası*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Tez no 330306).
- Vardar, Berke (2001). *Dilbilim Yazıları*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Vardar, Berke (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü* (2. basım). İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Vendryes, Joseph (2001). *Dil ve Düşünce*. (Çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Vinay, Jean Paul ve Darbelnet, Jean (1958). *Stylistique Comparée du Français et de l'anglais: Méthode de Traduction*. Paris: Didier.

- Yavuzarslan, Paşa ve Beyaz, Ekrem (2022). Terim Bilimi Nedir?. A. İlker (Ed.), *Salgın terimleri ve Türkçe bilgi şöleni* içinde (s.87-115). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yazıcı, Mine (2007). *Yazılı Çeviri Edinci*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yazıcı, Mine (2011). *Çeviribilimde Araştırma - Disiplinlerarasılıktan Disiplinlerötesiliğe*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yetiş, Kâzım (1996). Kelime Yapmak-Türetmek Bir Sanat Mı? *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Terim Özel Sayısı, sayı 540*, 600-606.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yumru, Dilek (2010). Terim Üret(me)me Sorunu. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(3), 10-19.
- Zeytinkaya, Dilber (2021). *Terimbilim: Çevirmenin Pusulası*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Zülfikar, Hamza (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Zülfikar, Hamza (2022). Türk Terim Tarihi İçinde Gelişmeler ve Sağlık Terimleri. A. İlker (Ed.), *Salgın terimleri ve Türkçe bilgi şöleni* içinde (s.15-26). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Melek İlayda Sarı

Türk Romanında Bilimkurgu

(1996-2019)

Günce Yayınları

Oktaç Yivli

Öykü Nasıl Okunur

modern öykü ve yöntem

Günce Yayınları

İPEK DEMİR

Türk Romanında Distopya

(1990-2019)

Günce Yayınları

Yazma Sanatı

Türkçe Doğru ve Etkili Yazma Teknikleri

Prof. Dr. Önder Göçgün

Günce Yayınları